הלכות נזקי ממון

משנה תורה לרמב״ם

geulaquiz.com

פרק א

א כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִזִּיקָה הַבְּעָלִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם שֶׁהֲרֵי מָמוֹנָם הִזִּיק שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) "כִּי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ". אֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד שְׂאָר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף. לֹא דִּבֶּר הַכָּתוּב בְּשׁוֹר אֶלָּא בַּהווֶֹה:

ב וְכַמָּה מְשַׁלֵּם. אִם הִזִּיקָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתָהּ. כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה תֶּבֶן אוֹ עָמִיר אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּרַגְלָהּ בְּדַרְכָּהּ הִלּוּכָהּ חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב ד) "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם". וְאִם שִׁנְּתָה וְעָשְׂתָה מַעֲשִׂים שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד וְהִזִּיקָה בָּהֶן. כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ. חַיָּב לְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק מִגּוּף הַמַּזִּיק עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ" וְגוֹ':

ג כֵּיצַד. שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים וְהֶמִּיתוֹ וַהֲרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוֶה אַרְבָּעָה בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנָה שֶׁהוּא חֲצִי הַנֵּזֶק. וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּף הַשּׁוֹר שֶׁהִזִּיק שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי". לְפִיכָךְ אִם הֵמִית שׁוֹר עֶשְׂרִים לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְהַנְּבֵלָה שָׁוֶה מָנֶה אֵין בַּעַל הַנְּבֵלָה יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַי תֵּן לִי חֲמִשִּׁים. אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שׁוֹר שֶׁהִזִּיק לְפָנֶיךָ קָחֵהוּ וְלֵךְ אֲפִלּוּ אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ד הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתוֹ הוּא הַנִּקְרָא מוּעָד. וְהַמְשַׁנֶּה וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ הוּא הַנִּקְרָא תָּם. וְזֶה הַמְשַׁנֶּה אִם הִרְגִּיל בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהִרְגִּיל בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לו) "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא":

ה חֲמִשָּׁה מַעֲשִׂים תָּמִים יֵשׁ בִּבְהֵמָה. וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן נַעֲשֵׂית מוּעֶדֶת לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה. וְאֵלּוּ הֵן. הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֹא לִנַּח וְלֹא לִגֹּף וְלֹא לִשֹּׁךְ וְלֹא לִרְבֹּץ עַל כֵּלִים גְּדוֹלִים וְלֹא לִבְעֹט. וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן הֲרֵי זוֹ מוּעֶדֶת לוֹ. אֲבָל הַשֵּׁן מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ. וְהָרֶגֶל מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִשְׁבֹּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ. וְהַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִרְבֹּץ עַל פֵּכִין קְטַנִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם וְלִמְעֹךְ אוֹתָן:

ו חֲמִשָּׁה מִינֵי בְּהֵמָה מוּעָדִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן לְהַזִּיק וַאֲפִלּוּ הֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת. לְפִיכָךְ אִם הִזִּיקוּ אוֹ הֵמִיתוּ בְּנִגִּיחָה אוֹ בִּנְשִׁיכָה אוֹ בִּרְיסָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן חַיָּב נֵזֶק שָׁלֵם. וְאֵלּוּ הֵן. הַזְּאֵב וְהָאֲרִי וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס. וְכֵן הַנָּחָשׁ שֶׁנָּשַׁךְ הֲרֵי זֶה מוּעָד וַאֲפִלּוּ הָיָה בֶּן תַּרְבּוּת:

ז כָּל מוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְכָל תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק מִגּוּפוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁנִּכְנְסָה הַבְּהֵמָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהִזִּיקַתְהוּ. אֲבָל אִם נִכְנַס הַנִּזָּק לִרְשׁוּת הַמַּזִּיק וְהִזִּיקַתְהוּ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל הַכֹּל. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ אִלּוּ לֹא נִכְנַסְתָּ לִרְשׁוּתִי לֹא הִגִּיעַ לְךָ הֶזֵּק וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה (שמות כב ד) "וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר":

ח הִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶן לֹא לַמַּזִּיק וְלֹא לַנִּזָּק אוֹ בְּחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶן וַהֲרֵי הִיא מְיֻחֶדֶת לְהַנִּיחַ בָּהּ פֵּרוֹת וּלְהַכְנִיס לָהּ בְּהֵמָה כְּגוֹן הַבִּקְעָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. אִם בְּשֵׁן וְרֶגֶל הִזִּיקָה כְּדַרְכָּהּ הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רְשׁוּת לְהַלֵּךְ [כָּאן] וְכָאן וְדֶרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהַלֵּךְ וְלֶאֱכֹל כְּדַרְכָּהּ וְלִשְׁבֹּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ. וְאִם נָגְחָה אוֹ נָגְפָה אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָשְׁכָה. אִם תַּמָּה הִיא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק וְאִם מוּעֶדֶת נֵזֶק שָׁלֵם:

ט הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶן מְיֻחֶדֶת לְפֵרוֹת וְלֹא לְהַכְנִיס בָּהּ בְּהֵמָה וְהִכְנִיס שָׁם אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בְּהֶמְתּוֹ וְהִזִּיקָה חַיָּב אֲפִלּוּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל. וְכֵן אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לִשְׁנֵיהֶם וְהָיָה רְשׁוּת לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת וְהִזִּיקָה פֵּרוֹתָיו חַיָּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל:

י שְׁלֹשָׁה אָבוֹת נְזִיקִין בְּשׁוֹר. הַבּוֹר וְהַשֵּׁן וְהָרֶגֶל. תּוֹלְדוֹת הַבּוֹר נְגִיפָה נְשִׁיכָה רְבִיצָה בְּעִיטָה. תּוֹלְדוֹת הַשֵּׁן אִם נִתְחַכְּכָה בְּכֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ וְהִזִּיקָה בְּחִכּוּכָהּ. וְכֵן אִם טִנְּפָה פֵּרוֹת לַהֲנָאָתָהּ. תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הִזִּיקָה בִּגּוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעָרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ אוֹ כִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ אוֹ בַּאֲפָךְ שֶׁעָלֶיהָ בַּפְּרוּמְבְּיָא שֶׁבְּפִיהָ בַּזּוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ. וְכֵן חָמוֹר שֶׁהִזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ וְעֶגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת בְּקֶרוֹן שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעַת מְשִׁיכָתָהּ. כָּל אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים פְּטוּרִין וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלְּמִין נֵזֶק שָׁלֵם:

יא כִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ כִּשְׁכּוּשׁ רַב שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָהּ תָּמִיד וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. אוֹ שֶׁכִּשְׁכְּשָׁה בַּגִּיד שֶׁלָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה. פָּטוּר. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק גּוֹבֶה חֲצִי נֵזֶק מִמַּה שֶׁתָּפַשׂ. שֶׁזֶּה הַדָּבָר סָפֵק הוּא אִם אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל שֶׁפָּטוּר עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

פרק ב

א אֶחָד אֲבוֹת נְזִיקִין וְאֶחָד הַתּוֹלָדוֹת אִם הָיָה הָאָב מוּעָד תּוֹלְדוֹתָיו מוּעָדוֹת וְאִם הָיָה תָּם תּוֹלְדוֹתָיו כְּמוֹהוּ. וְכָל אֲבוֹת נְזִיקִין וְכָל תּוֹלְדוֹתֵיהֶן מוּעָדִין הֵן מִתְּחִלָּתָן חוּץ מִקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁהֵן תָּמִים בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיּוּעֲדוּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ׃

ב כָּל תּוֹלָדָה כְּאָב שֶׁלָּהּ חוּץ מִצְּרוּרוֹת הַמְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה בִּשְׁעַת הִלּוּכָהּ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלֶדֶת הֶרֶגֶל הֵם וּפָטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּרֶגֶל וְאִם הִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפָה שֶׁבִּנְכָסָיו כְּרֶגֶל שֶׁהוּא אָב אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נִזָּק׃

ג כֵּיצַד. בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק וְהָלְכָה וְהָיוּ צְרוּרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נִזָּק מִן הַיָּפָה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הִיא׃

ד וְכֵן אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנִתְזוּ צְרוּרוֹת מִתַּחַת רַגְלֶיהָ לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נִזָּק. דָּרְסָה עַל הַכְּלִי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וּשְׁבָרַתּוּ וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרוֹ. עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נִזָּק שָׁלֵם וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נִזָּק׃

ה הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה צְרוּרוֹת וְהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק רְבִיעַ נִזָּק אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. שֶׁהַדָּבָר סָפֵק הוּא שֶׁמָּא שְׁנוּיִי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלֶדֶת רֶגֶל שֶׁהֲרֵי בָּעֲטָה׃

ו בָּעֲטָה בָּאָרֶץ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהִתִּיזָה צְרוּרוֹת מֵחֲמַת הַבְעִיטָה וְהִזִּיקוּ שָׁם חַיָּב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נִזָּק שֶׁזֶּה שְׁנוּיִי הוּא בְּהַתָּזַת הַצְּרוּרוֹת. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נִזָּק אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תַּתִּיז וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נִזָּק. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נִזָּק אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ׃

ז כָּל הַמְשַׁלֵּם נִזָּק שָׁלֵם חֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ כְּמִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נִזָּק חֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין קָנָס חוּץ מֵחֲצִי נִזָּק שֶׁל צְרוּרוֹת שֶׁהוּא הֲלָכָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ׃

ח זֶה הַכְּלָל כָּל הַמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק חֲרֵי זֶה מָמוֹן וְכָל הַמְשַׁלֵּם יֶתֶר אוֹ פָּחוֹת כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ חֲצִי נִזָּק חֲרֵי הַיְתֵר עַל הַקֶּרֶן אוֹ הַפָּחוֹת קָנָס. וְאֵין חַיָּבִין קָנָס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים. אֲבָל הַמּוֹדֶה בְּכָל קָנָס מִן הַקְּנָסוֹת פָּטוּר׃

ט תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לָאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית וְתָקַע בּוֹ וּשְׁבָרוֹ. אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תַּבְלִין וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְאָכְלָן. עַל הַתַּבְלִין מְשַׁלֵּם נִזָּק שָׁלֵם וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצִי נִזָּק כַּחֲצִי נִזָּק צְרוּרוֹת שֶׁכָּךְ הוּא דִּרְכּוֹ. וְאִם הָיָה הַכְּלִי רֵיקָן חֲרֵי זֶה מְשַׁנֶּה וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נִזָּק כְּכָל הַקְּנָסוֹת׃

י וְכֵן סוּס שֶׁצָּנַף וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר וְשָׁבַר אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נִזָּק. הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קָשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶן וְנִסְתַּבֵּךְ כְּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט וְנִתְגַּלְגֵּל וְנִשְׁבַּר מְשַׁלֵּם חֲצִי נִזָּק. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁקְּשָׁרוֹ אָדָם. אֲבָל אִם נִקְשַׁר עַל רַגְלֵיהֶם מֵאֲלָיו בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין פָּטוּר. וְאִם הָיוּ לַחוּט בְּעָלִים וְלֹא הָיָה הַחוּט הֶפְקֵר בַּעַל הַחוּט חַיָּב חֲצִי נִזָּק שֶׁהֲרֵי הוּא כְּבוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל׃

יא הִצְנִיעַ בַּעַל הַחוּט אֶת הַחוּט וְהַתַּרְנְגוֹלִים דָּרְסוּ עָלָיו וְהוֹצִיאוּהוּ וְנִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן וְשָׁבְרוּ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים אַף בַּעַל הַחוּט פָּטוּר שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא׃

יב תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים. אִם בְּכַנְפֵיהֶם שָׁבְרוּ מְשַׁלֵּם נִזָּק שָׁלֵם וְאִם בָּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶם מְשַׁלֵּם חֲצִי נִזָּק׃

יג הָיוּ מְהַדְּסִין עַל גַּבֵּי עִסָּה אוֹ עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְּרוּ מְשַׁלְּמִין נִזָּק שָׁלֵם. הִזִּיקוּ בְּעָפָר אוֹ בִּצְרוֹרוֹת שֶׁהֶעֱלוּ בְּכַנְפֵיהֶן אוֹ בְּרַגְלֵיהֶן מְשַׁלְּמִין חֲצִי נִזָּק׃

יד הָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי מְשַׁלְּמִין נִזָּק שָׁלֵם. וְהוּא שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדְּלִי מֵחֲמָתָן עַד שֶׁנָּפַל וְנִשְׁבַּר. וְאִם הָיָה עַל הַחֶבֶל אֹכֶל וּבָעֵת אֲכִילָתָן פְּסָקוּהוּ מְשַׁלֵּם גַּם עַל הַחֶבֶל נִזָּק שָׁלֵם׃

טו הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגַּג מִלְמַעְלָה לְמַטָּה וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלְּמִין נִזָּק שָׁלֵם מִפְּנֵי שֶׁמּוּעָדִים הֵן לָדָבָר זֶה. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ. שֶׁעֲלָיָתָן לְרֹאשׁ הַגַּג פְּשִׁיעָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְּילָתָן אֹנֶס כָּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס חַיָּב׃

טז קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה מְשַׁלְּמִין חֲצִי נִזָּק. וְהוּא שֶׁנִּתְלַשׁ הַגְּדִי וְנִסְרַךְ וְקָפַץ הַכֶּלֶב. אֲבָל נִסְרַךְ הַכֶּלֶב וּדְלֹג הַגְּדִי בֵּין מִלְמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה חַיָּבִין נִזָּק שָׁלֵם. וְכֵן תַּרְנְגוֹל שֶׁדִּלֹּג בֵּין מִלְמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִלְמַטָּה לְמַעְלָה מְשַׁלֵּם נִזָּק שָׁלֵם׃

יז כֶּלֶב שֶׁנָּטַל אֶת הַחֲרָרָה וְהָלַךְ לוֹ לַגְּדִישׁ. אִם הִנִּיחָהּ בַּגְּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ עַל הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹם הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נִזָּק שָׁלֵם וְעַל שְׁאָר הַגְּדִישׁ חֲצִי נִזָּק. וְאִם הָיָה מְגָרֵר אֶת הַחֲרָרָה עַל הַגְּדִישׁ וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹרֵף מְשַׁלֵּם עַל הַחֲרָרָה נִזָּק שָׁלֵם וְעַל מְקוֹם הַגֶּחָלִים חֲצִי נִזָּק וְעַל שְׁאָר הַגְּדִישׁ פָּטוּר׃

יח בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁשָּׁמַר בַּעַל הַגַּחֶלֶת אֶת אִשּׁוֹ וְסָתַם הַדֶּלֶת וּבָא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחֲרָרָה מֵעַל הָאֵשׁ. אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אִשּׁוֹ בַּעַל הָאֵשׁ חַיָּב עַל שְׂרֵפַת הַגָּדִישׁ וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב עַל אֲכִילַת הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹמָהּ:

יט הַמְשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב חַצִי נֶזֶק שֶׁכֵּינָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאִם שִׁסָּה אֶת כַּלְבּוֹ לְהַזִּיק נוֹשֵׁךְ לֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שִׁסָּהוּ בְּעַצְמוֹ בַּעַל הַכֶּלֶב פָּטוּר שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ פָּטוּר:

כ שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אַחַת רְבוּעָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת וּבָעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּעָה חַיָּב חַצִי נֶזֶק שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַלֵּךְ עָלֶיהָ אֵין דַּרְכָּהּ לִבְעֹט בָּהּ:

פרק ג

א הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. לְפִיכָךְ אִם נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לְאָכְלָם מְשַׁלֶּם נֶזֶק שָׁלֵם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב ד) "וּבִעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ" וְגוֹ'. וְאִם אֲכָלָתַם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר. וְאִם נֶהֱנֵית מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית לֹא מַה שֶּׁהִזִּיקָה:

ב כֵּיצַד. נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה שֶׁמְּשֻׁמִּין אוֹ לוֹט וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם בִּשְׁוֶה דִּינָר מְשַׁלֵּם דִּינָר. וְאִם אֲכָלָתַן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנֶהֱנֵית רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן שְׁעוֹרִים אוֹ עָמִיר וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוֹל:

ג אָכְלָה אֲכָלִין הָרָעִים לָהּ כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה חִטִּין הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנֵית פָּטוּר. אָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים בֵּין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כֵּלֵיהֶם וּכְסוּתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁיְּנוּחוּ מְעַט:

ד בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְתָלְשָׁה פֵּרוֹת מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וַאֲכָלָתַן בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק לְפִיכָךְ אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק כַּמָּה שֶׁהִזִּיקָה אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ אָכְלָה:

ה כֶּלֶב שֶׁנִּכְנַס לֶחָצֵר וְנָטַל פַּת אוֹ בָּשָׂר וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לֶחָצֵר אַחֶרֶת וַאֲכָלָם מַה שֶּׁנֶּהֱנָה מְשַׁלֵּם. אֲכָלָם בַּשָּׂדֶה שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כְּאִלּוּ אֲכָלָן בְּתוֹךְ הֶחָצֵר שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אָכַל. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ו בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן אֲבָל אוֹכֶלְתָּן עַל יְדֵי הַדְּחָק. כְּגוֹן פָּרָה שֶׁאָכְלָה שְׁעוֹרִים וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִים אוֹ דָּגִים וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חִתִּיכָה בָּשָׂר וְכֶלֶב שֶׁלִּקֵּק אֶת הַשֶּׁמֶן וְחָתוּל שֶׁאָכַל תְּמָרִים. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. אִם אֲכָלָהּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר וְאִם נֶהֱנֵית מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית:

ז חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְטָרְפָה וְאָכְלָה בְּהֵמָה אוֹ בָּשָׂר מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם שֶׁזֶּהוּ דַּרְכָּהּ. אֲבָל כֶּלֶב שֶׁאָכַל כְּבָשִׂים קְטַנִּים אוֹ חָתוּל שֶׁאָכַל תַּרְנְגוֹלִים גְּדוֹלִים הֲרֵי זֶה שִׁנּוּי וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק:

ח סַל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֶחֶם וְנִכְנַס חֲמוֹר וְשָׁבַר הַסַּל וְאָכַל הַלֶּחֶם מְשַׁלֵּם עַל הַסַּל וְעַל הַלֶּחֶם נֶזֶק שָׁלֵם שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכּוֹ. וְכֵן שְׁעִיר עִזִּים שֶׁרָאָה לֶפֶת וְכִיּוֹצֵא בּוֹ עַל פִּי הֶחָבִית וְנִסְתַּבֵּךְ בֶּחָבִית וְאָכַל אֶת הַלֶּפֶת וְשָׁבַר אֶת הֶחָבִית מְשַׁלֵּם עַל שְׁנֵיהֶם נֶזֶק שָׁלֵם. כְּשֵׁם שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל כָּךְ דַּרְכּוֹ לְהִתָּלוֹת בִּכְלִים וְלַעֲלוֹת כְּדֵי לֶאֱכֹל. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם נִכְנַס הַחֲמוֹר וְאָכַל אֶת הַלֶּחֶם וְאַחַר כָּךְ שָׁבַר אֶת הַסַּל עַל הַלֶּחֶם מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְעַל הַסַּל חֲצִי נֶזֶק. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ט בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה בֵּין דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָהּ בֵּין שֶׁעָמְדָה וְאָכְלָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית וַאֲפִלּוּ חָזְרָה עַל צִדֵּי הָרְחָבָה וְאָכְלָה מֵהֶן. אֲבָל אִם הִנִּיחָהּ אֶת הָרְחָבָה וְהָלְכָה וְעָמְדָה בְּצִדֵּי הָרְחָבָה וְאָכְלָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. אָכְלָה מִפֶּתַח הַחֲנוּת מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. מִתּוֹךְ הַחֲנוּת מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה:

י הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ וַאֲפִלּוּ עָמְדָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית שֶׁכֵּן דַּרְכָּהּ הַבְּהֵמוֹת לֶאֱכֹל זוֹ מֵעַל גַּבֵּי זוֹ. וְאִם קָפְצָה וְאָכְלָה עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה שֶׁגַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ כַּחֲצַר הַנִּזָּק הוּא חָשׁוּב:

יא בְּהֵמָה שֶׁהֶחְלִקָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ וְנָפְלָה לְגִנָּה וְנִחְבְּטָה עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וִירָקוֹת אוֹ שֶׁאָכְלָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אֲפִלּוּ הָלְכָה מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה וַאֲפִלּוּ נִשְׁאֲרָה שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בַּחֲבִיטָה שֶׁהֲרֵי מָצְאָה מָקוֹם רַךְ וְלֹא נִתְרַסְּקוּ אֵיבָרֶיהָ. אֲבָל אִם יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְאָכְלָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. וַאֲפִלּוּ טִנְפָּה פֵּרוֹת בְּמֵי לֵידָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה מִפְּנֵי שֶׁתִּחְלָתוֹ בִּפְשִׁיעָה. וְכֵן אִם דְּחָפָתָהּ חֲבֵרְתָּהּ וְנָפְלָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֲפוּ זוֹ אֶת זוֹ:

יב הֶחְלִקָה וְנִפְלָה וְיָצְאת וְחָזְרָה לַגִּגָּה אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת הַבְּעָלִים מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרָהּ שֶׁלֹּא תַּחְזֹר שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה דֶּרֶךְ הַגִּגָּה חֲרֵי הִיא חוֹזֶרֶת מֵאֵלֶיהָ:

יג הַקַּדָּר שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וּשְׁבָרָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר. וְאִם הַזִּקָה בָּהֶן בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַקְּדֵרוֹת בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב:

יד וְכֵן אִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלָתַם בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר. וְאִם הֶחְלִקָה בָּהֶן וְהַזִּקָה בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַפֵּרוֹת בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב. הִכְנִיסָן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהַזִּקָה בַּאֲכִילָתָן בַּעַל הַפֵּרוֹת פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל. וְאִם הִכְנִיסָהּ בִּרְשׁוּת וְהִנִּיחוּ בַּעֲלֵי הֶחָצֵר אֶת זֶה שֶׁהִרְשָׁהוּ בְּחָצֵר לִשְׁמֹרוֹ וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהַזִּקָה בַּאֲכִילָתָן בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאָה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת דְּבָרִים הַמַּזִּיקִין לָהּ וְהִנִּיחָהּ חַיָּב שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעֲלֵי הֶחָצֵר מְצוּיִין שָׁם לְהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה מֵהֶן. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לֶאֱפוֹת בַּתַּנּוּר בְּבֵית שְׁכֵנוֹתֶיהָ וְהִנִּיחוּהָ וְנִתְעַלְּמוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיטוּ בָּהּ בְּעֵת לִישָׁתָהּ וַאֲפִיָּתָהּ וּבָא עֵז שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְאָכַל הַבָּצֵק וּמֵת וְחִיְּבוּהָ חֲכָמִים לְשַׁלֵּם דָּמָיו. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

טו הַמַּגְדִּישׁ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה פָּטוּר. וְאִם הֶחְלִקָה בָּהֶן וְהַזִּקָה בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. אֲכָלָתַן וְהַזִּקָה בַּאֲכִילָתָן פָּטוּר. וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּב אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹר. שֶׁהַשּׁוֹמֵר בָּגֳרָנוֹת כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ הַגְדֵּשׁ בְּכָאן כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ הַגְדֵּשׁ וַאֲנִי אֶשְׁמֹר לְךָ הוּא חָשׁוּב:

פרק ד

א הַכּוֹנֵס צֹאן לַדִּיר וְנָעַל בִּפְנֵיהֶן בְּדֶלֶת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמֹד בִּרוּחַ מְצוּיָה וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה פָּטוּר. וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בִּרוּחַ מְצוּיָה אוֹ שֶׁהָיוּ כָּתְלֵי הַדִּיר רְעוּעִין חֲרֵי לֹא נָעַל בִּפְנֵיהֶן כָּרָאוּי וְאִם יָצְאת וְהִזִּיקָה חַיָּב. וַאֲפִלּוּ חָתְרָה וְיָצְאת וַאֲפִלּוּ נִפְרְצָה מְחִצָּה בַּלַּיְלָה אוֹ פָּרְצוּהָ לִסְטִים בַּעַל הַצֹּאן חַיָּב. הָיְתָה מְחִצָּה בְּרִיאָה וְנִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לִסְטִים וְיָצְאת וְהִזִּיקָה פָּטוּר. הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים וְהִזִּיקָה לִסְטִים חַיָּבִים:

ב הַפּוֹרֵץ גָּדֵר לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ וְיָצְאת וְהִזִּיקָה. אִם הָיָה גָּדֵר חָזָק וּבָרִיא חַיָּב. וְאִם הָיָה כֹּתֶל רָעוּעַ פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְכֵן הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם:

ג הַמַּעֲמִיד בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ עַל גַּבֵּי קֶמַת חֲבֵרוֹ הַמַּעֲמִיד חַיָּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק. וְכֵן אִם הִכִּישָׁהּ עַד שֶׁהָלְכָה לְקֶמַת חֲבֵרוֹ וְהִזִּיקָה זֶה שֶׁהִכִּישָׁהּ חַיָּב:

ד הַמּוֹסֵר בְּהֶמְתּוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם אוֹ לְנוֹשֵׂא שָׂכָר אוֹ לְשׁוֹכֵר אוֹ לְשׁוֹאֵל נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים וְאִם הִזִּיקָה חַיָּב הַשּׁוֹמֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּזְמַן שֶׁלֹּא שָׁמְרוּהָ כְּלָל. אֲבָל אִם שָׁמְרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה כָּרָאוּי וְיָצְאת וְהִזִּיקָה הַשּׁוֹמְרִים פְּטוּרִין וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים אֲפִלּוּ הֵמִיתָה אֶת הָאָדָם. שָׁמְרוּהָ שְׁמִירָה פְּחוּתָה אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא פָּטוּר וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ שׁוֹאֵל הוּא חַיָּבִין:

ה הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה אֲפִלּוּ חָתְרָה וְיָצְאת וְהִזִּיקָה חַיָּב זֶה שֶׁהִנִּיחָהּ שָׁם. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה חֲרֵי הִיא מִצְטַעֶרֶת וּבוֹרַחַת וְעוֹשָׂה כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת:

ו מָסַר בְּהֶמְתּוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר קָשׁוּר הַבְּעָלִים חַיָּבִין. שֶׁדֶּרֶךְ הַשּׁוֹר וְכֵיוָצֵא בּוֹ לְהַתִּיר הַקֶּשֶׁר וְלָצֵאת וּלְהַזִּיק. אֲפִלּוּ שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה וְחָתְרָה וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה הַבְּעָלִים חַיָּבִים:

ז מָסַר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה וּפָשַׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן וְיָצָא וְהִזִּיק אִם אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר אֶלָּא בַּחֲמִשְׁתָּן זֶה שֶׁפָּשַׁע בִּשְׁמִירָתוֹ חַיָּב. וְאִם מִשְׁתַּמֵּר בִּשְׁאָרִין אַף אִלּוּ הַנִּשְׁאָרִין חַיָּבִין:

ח שְׁאָלוֹ בְּחֶזְקַת תָּם וְנִמְצָא מוּעָד. אִם יָדַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא נִגְחָן הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ חֲרֵי שָׁם בְּעָלָיו עָלָיו. וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה תָּם (כְּשֶׁעָלָה בְּדַעְתּוֹ) חֲצִי נֶזֶק הָיָה מְשַׁלֵּם שֶׁחֲרֵי יָדַע שֶׁהוּא נַגְחָן. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁהוּא נַגְחָן. אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיָּב כְּלוּם וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם:

ט שְׁאָלוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם וְהוּעַד בְּבֵית הַשּׁוֹאֵל וְהֶחֱזִירוֹ לִבְעָלָיו חָזַר לְתַמּוּתוֹ. הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנִּית רְשׁוּתוֹ בְּטֻלָּה הַהַעֲדָה וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק וְהַשּׁוֹאֵל פָּטוּר שֶׁחֲרֵי הֶחֱזִירוֹ:

י שׁוֹמֵר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּף הַבְּהֵמָה בִּלְבַד אֲבָל לֹא שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ וְהִזִּיקָה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. קִבֵּל שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ וְהִזִּיקָה חַיָּב הַשּׁוֹמֵר. וְאִם הֻזְּקָה פָּטוּר וְהַבְּעָלִים עוֹשִׂים דִּין עִם הַמַּזִּיק׃

יא מָסַר הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן חַיָּב לְשַׁלֵּם לַנִּזָּק שֶׁהַשּׁוֹמֵר שְׁמָסַר לְשׁוֹמֵר חַיָּב. וַהֲרֵי הַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ וּמָסַרְתָּ לְאַחֵר שֶׁלָּם לִי אַתָּה וְלָךְ וַעֲשֵׂה דִּין עִם הַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַרְתָּ לוֹ אַתָּה. מְסָרָהּ הַשּׁוֹמֵר לִבְנוֹ אוֹ לְבֶן בֵּיתוֹ אוֹ לְמִסְעָדוֹ נִכְנְסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר וְחַיָּבִים׃

יב כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם וְאֵין לוֹ וְהָיָה הַמַּזִּיק תָּם שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ וַהֲרֵי הַנִּזָּק מִשְׁתַּלֵּם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה וְיִשָּׁאֵר דְּמֵי מַה שֶּׁגָּבָה הַנִּזָּק חוֹב עַל הַשּׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָה׃

יג כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין מְשַׁעֲרִין מַה שֶּׁהִזִּיקָה בְּשִׁשִּׁים וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם בֵּין הַבְּעָלִים בֵּין הַשּׁוֹמְרִים. כֵּיצַד. הֲרֵי שֶׁאָכְלָה בֵּית סְאָה שִׁמִּין שִׁשִּׁים בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה אַחַר שֶׁנִּפְסַד בּוֹ הַבֵּית סְאָה וּמְשַׁלֵּם הַשְּׁאָר. וְכֵן אִם אָכְלָה קַב אוֹ רֻבַּע אֲפִלּוּ קֶלַח אֶחָד שִׁמִּין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים׃

יד אָכְלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִין שֶׁאֵין צְרִיכִים לַקָּרְקַע מְשַׁלֵּם דְּמֵי פֵּרוֹת גְּמוּרִין בְּשָׁוְיֹהֶן אִם סְאָה דְּמֵי סְאָה וְאִם סָאתַיִם דְּמֵי סָאתַיִם. הֲרֵי שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל אֶחָד וְכֵן הַלּוֹקֵט פֵּרוֹת דֶּקֶל חֲבֵרוֹ וְאָכַל אִם הָיָה דֶּקֶל רוֹמִי וְכֵיוֹצֵא בּוֹ שֶׁאֵין הַתְּמָרִים שָׁלוֹ יָפוֹת מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל גַּב הַקַּרְקַע. וְאִם דֶּקֶל פַּרְסִי וְכֵיוֹצֵא בּוֹ הוּא שֶׁהַתְּמָרִים שֶׁלּוֹ יָפוֹת בְּיוֹתֵר מְשַׁעֲרִין הַדֶּקֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה׃

פרק ה

א בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה רוֹעָה וּפָרְשָׁה וְנִכְנְסָה בַּשָּׂדוֹת וּבַכְּרָמִים אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִזִּיקָה מַתְרִין בִּבְעָלֶיהָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. אִם לֹא שָׁמַר בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא מְנָעָהּ מִלְּרְעוֹת יֵשׁ רְשׁוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לְשָׁחֳטָהּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה וְאוֹמֵר לִבְעָלֶיהָ בּוֹאוּ וּמִכְרוּ בָּשָׂר שֶׁלָּכֶם. מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לָאָדָם לְהַזִּיק וּלְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק אֲפִלּוּ לְגוֹרַם הַנִּזָּק אָסוּר׃

ב לְפִיכָךְ אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמָקוֹם הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים אֶלָּא בַּיְעָרִים וּבְמִדְבָּרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּמְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא בְּכָל מָקוֹם׃

ג עֲשָׂרָה תְּנָאִים הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ וּבֵית דִּינוֹ בְּשָׁעָה שֶׁחִלֵּק אֶת הָאָרֶץ וְאֵלּוּ הֵן. א) הִתְנָה שֶׁמִּרְעִין בְּהֵמָה דַּקָּה בִּיעָרִים שֶׁאֵילָנֶיהָן גַּסִּין. אֲבָל אֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֵמָה גַּסָּה. וּבְיַעַר מִרְעִין בּוֹ לֹא גַּסָּה וְלֹא דַּקָּה אֶלָּא מְדַעַת בְּעָלָיו. ב) וְכֵן הִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֵצִים מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עֵצִים פְּחוּתִים וּקְרוֹבִים לִהְיוֹת קוֹצִים כְּגוֹן הִיזְמֵי וְהֵיגֵי. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ לַחִים וּמְחֻבָּרִין וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשָׁרֵשׁ. אֲבָל שְׁאָר עֵצִים אָסוּר. ג) וְכֵן הִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֲשָׂבִים הָעוֹלִין מֵאֲלֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִשְּׂדֵה תִּלְתָּן שֶׁזְּרָעָהּ לִבְהֵמָה. ד) וְכֵן הִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִגְּרוֹפִיּוֹת שֶׁל זַיִת וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן הָאִילָנוֹת אֶלָּא בְּזֵית כְּבֵיצָה וּבְקָנִים וּבִגְפָנִים מִן הַפֶּקֶק וּלְמַעְלָה וּבְשֶׁאָר הָאִילָן מִתּוֹכוֹ שֶׁל אִילָן לֹא מֵחַדּוּ. וּכְשֶׁהִתִּיר לְקֵטֶם לֹא הִתִּיר אֶלָּא מֻחְדָּשׁ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת אֲבָל לֹא מְיֻשָּׁן שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה. ה) וְכֵן הִתְנָה שֶׁהַמַּעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁיָּצָא בִּגְבוּלָם מִסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִקָּרוֹ בְּחֶלְקָם. וְאֵין לַאֲחֵרִים לְהִסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ. ו) וְכֵן הִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לָצוּד דָּגִים מִיָּם טְבֶרְיָה וְהוּא שֶׁיָּצוּד בְּחַכָּה בִּלְבַד. אֲבָל לֹא יִפְרֹשׂ קֶלַע וְיַעֲמִיד סְפִינָה שָׁם אֶלָּא בְּנֵי הַשֵּׁבֶט שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בְּחֶלְקָם. ז) וְכֵן הִתְנָה שֶׁכָּל אָדָם שָׁצָרִיךְ לִנְקָבִיו מִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנָס אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר שֶׁפָּנַע בּוֹ וְנִפְנָה שָׁם וַאֲפִלּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵאָה כַּרְכֹּם וְנוֹטֵל מִשָּׁם צְרוֹר וּמְקַנֵּחַ. ח) וְכֵן הִתְנָה שֶׁכָּל הַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מְפַשֵּׁג וְעוֹלֶה מְפַשֵּׁג וְיוֹרֵד עַד שֶׁיֵּצֵא לְדַרְכּוֹ. ט) וְכֵן הִתְנָה שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּרְבֶּה הַטִּיט בְּדַרְכֵי הָרַבִּים אוֹ נְקִיעֵי מַיִם יֵשׁ לְעוֹבְרֵי דְּרָכִים לְהִסְתַּלֵּק לְצִדְדֵי הַדְּרָכִים וּמְהַלְכִין שָׁם אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְהַלְכִין בְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּעָלִים. י) וְכֵן הִתְנָה שֶׁמֵּת מִצְוָה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ וְנִקְבָּר בַּמָּקוֹם שֶׁיִּמְצָא בּוֹ. שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַטָּל עַל הַמֵּצַר וְלֹא בְּתוֹךְ תְּחוּם הַמְּדִינָה. אֲבָל אִם נִמְצָא עַל הַמֵּצַר אוֹ שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם מְבִיאוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת׃

ד שְׁלֹמֹה תִּקֵּן שֶׁיִּהְיוּ עוֹבְרֵי דְּרָכִים מַתְרִין בִּימוֹת הַחַמָּה לְהַלֵּךְ בַּשְּׁבִילִין שֶׁבַּשָּׂדוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה׃

ה וְתַקָּנוֹת אֵלּוּ כֻּלָּן נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם אֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ׃

ו וּמִשֶּׁיָּרַד הַטַּל בְּכָל אָסוּר לְהַלֵּךְ בַּשְּׁבִילִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים׃

ז אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֵתָר לַשְּׁהוֹתָהּ קֹדֶם לֶרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם וְקֹדֶם לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְהַשַּׁבָּח לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵט לוֹקֵחַ וּמַשְׁהֶה עַד שֶׁיִּשְׁחֹט מֵעַט מֵעַט. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר. אֶלָּא כָּל הַמַּשְׁהֶה מַשְׁהֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּזִּיק׃

ח וּכְבָר עָשׂוּ בָּבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֶאֱסֹר בָּהּ גִּדּוּל בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ רֹב הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים שָׁם בְּאוֹתָן הַיָּמִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל׃

ט וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם. וְלֹא אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֲבָל מְגַדֵּל הוּא כְּלָבִים בָּעִיר הַסְּמוּכָה לַפָּפָר. בַּיּוֹם קוֹשְׁרוֹ וּבַלַּיְלָה מַתִּירוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים אָרוּר מְגַדֵּל כְּלָבִים וַחֲזִירִים מִפְּנֵי שֶׁהֶזֵּק מְרֻבֶּה וּמְצוּי׃

י רוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד. וְכֵן מִי שֶׁנָּפְלוּ לוֹ כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירֻשָּׁה אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד אֶלָּא מוֹכֵר מְעַט מְעַט׃

פרק ו

א אֵיזֶהוּ מוּעָד כָּל שֶׁהֻעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים. אֲבָל אִם נָגַח בְּיוֹם אֶחָד אוֹ נָשַׁךְ אוֹ רָבַץ אוֹ בָּעַט אוֹ נָגַף אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים אֵין זֶה מוּעָד. הֻעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה כִּתֵּי עֵדִים בְּיוֹם אֶחָד זֶה אַחַר זֶה סָפֵק אִם הוּעַד אוֹ לֹא הוּעַד׃

ב אֵין הֶעָדָה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים וּבִפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כט) "וְהוּעַד בִּבְעָלָיו". וְאֵין הֶעָדָה אֶלָּא בְּבֵית דִּין׃

ג שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן וּמִי שֶׁהוּא בְּמִדְינַת הַיָּם שֶׁנָּגְחוּ פְּטוּרִין. אֲבָל בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפְּסִין וּמְעִידִין בָּהֶן בִּפְנֵי הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִין׃

ד הִזִּיקוּ אַחַר שֶׁהוּעֲדוּ בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין אִם עֲדַיִן הוּא תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ וְאִם הוּעַד בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפָה שֶׁבְּנִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין. וְלִכְשֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים יַעֲשׂוּ דִּין עִם הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִין וְיִשַּׁלְּמוּ לָהֶן׃

ה שְׁוָרִים שֶׁמְּשַׂחֲקִין בָּהֶן וּמְלַמְּדִין אוֹתָן לִגַּח זֶה אֶת זֶה אֵינָם מוּעָדִים זֶה לָזֶה. וַאֲפִלּוּ הֵמִיתוּ אֶת הָאָדָם אֵינָן חַיָּבִין מִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כח) "כִּי יִגַּח" לֹא שֶׁיַּגִּיחוּהוּ׃

ו שׁוֹר שֶׁהוּעַד וְנִמְכַּר אוֹ נִתַּן בְּמַתָּנָה חָזַר לְתַמּוּתוֹ שֶׁהָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנְּתָה מְשַׁנָּה דִּינוֹ. אֲבָל אִם הִשְׁאִילוֹ אוֹ מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם הוּא בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵן שׁוֹר שֶׁהוּעַד בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין וְנִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁתַּפָּה הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִין חִנָּם הוּא בְּחֶזְקָתָן שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת בְּעָלִים הֵן׃

ז בְּהֵמָה שֶׁהוּעֲדָה וְחָזְרָה בָּהּ מִדָּבָר שֶׁהוּעֲדָה לוֹ חָזְרָה לְתַמּוּתָהּ. כֵּיצַד. שׁוֹר שֶׁהוּעַד לִגַּח וְחָזַר שֶׁלֹּא לִגַּח אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹגֵף חִנָּם לְנִגִּיחָה. וּמֵאֵימָתַי הוּא חֶזְרָתוֹ עַד שֶׁיְּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. וְכֵן בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁהוּעַד לָהֶן עַד שֶׁיְּמַשְׁמְשׁוּ בּוֹ וְלֹא יְהֵיֶה עוֹשֶׂה אוֹתָן׃

ח שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ חִנָּם אֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ. הוּעַד לָאָדָם אֵינוֹ מוּעָד לִבְהֵמָה. הוּעַד לְקָטַנִּים אֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים. לְפִיכָךְ אִם הִזִּיק אֶת מִין שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְאִם הִזִּיק לִשְׁאָר הַמִּינִין מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הָיָה מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת אֵינוֹ מוּעָד לְיוֹמוֹת הַחֹל וְאִם הִזִּיק בְּשַׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וּבְיוֹמוֹת הַחֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. וּמֵאֵימָתַי הִיא חֶזְרָתוֹ מִשֶּׁיְּמַשְׁמְשׁוּ הַתִּינוֹקוֹת בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ וְלֹא יְהֵיֶה מַזִּיק נֶזֶק שֶׁהוּעַד לוֹ׃

ט נָגַח שׁוֹר הַיּוֹם וַחֲמוֹר לְמָחָר וְגָמָל בְּיוֹם שְׁלִישִׁי נַעֲשָׂה מוּעָד לַכֹּל. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ. וּלְמָחָר רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ. וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ. וּבְרְבִיעִי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ. וּבַחֲמִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ. וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ. נַעֲשָׂה מוּעָד לְסַרּוּגִין לְשׁוֹרִים. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה׃

י רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ. וּלְמָחָר רָאָה חֲמוֹר וְלֹא נְגָחוֹ. וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה סוּס וּנְגָחוֹ. וּבְרְבִיעִי רָאָה גָּמָל וְלֹא נְגָחוֹ. וּבַחֲמִישִׁי רָאָה פֶּרֶד וּנְגָחוֹ. וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה עָרוֹד וְלֹא נְגָחוֹ. נַעֲשָׂה מוּעָד לְסַרּוּגִין לַכֹּל וְאִם נָגַח בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשֶׁת הַמִּינִין שֶׁנָּגַח בְּסַרּוּגִין הֲרֵי זֶה מוּעָד׃

יא נָגַח בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ זֶה. וּבְשִׁשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שֵׁנִי. וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי. אֵינוֹ מוּעָד עַד שֶׁיִּשְׁלֹשׁ בַּדִּלּוּג. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח נַעֲשָׂה מוּעָד לְשׁוֹפָרוֹת. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה׃

יב נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה וּבְרְבִיעִי נָגַח חֲמוֹר וּבַחֲמִישִׁי נָגַח גָּמָל אוֹ שֶׁנָּגַח חֲמוֹר וְגָמָל בַּתְּחִלָּה בְּשֵׁנִי יָמִים זֶה אַחַר זֶה וְאַחַר כָּךְ נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה חִנָּם זֶה סָפֵק אִם הוּא מוּעָד לִשְׁוָרִים בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַמִּינִין הוּא מוּעָד. וְכֵן אִם נָגַח בְּשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת זוֹ אַחַר זוֹ וּבְאֶחָד בְּשַׁבָּת וּבְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת אוֹ שֶׁנָּגַח בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת וּבְעֶרֶב שַׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְשִׁשִּׁי שַׁבָּתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ חִנָּם זֶה סָפֵק אִם הוּא מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים שֶׁשָּׁנוּ מֵהֶן חל׃

יג וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין מְחַיְּבִין בָּהֶן אֶת הַמַּזִּיק אֶלָּא חֲצִי נֵזֶק. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק נֵזֶק שָׁלֵם אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ:

פרק ז

א שׁוֹר שֶׁקִּשְׁרוּ בְּעָלָיו בְּמוֹסְרָה וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי וְיָצָא וְהִזִּיק. אִם תָּם הוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק. וְאִם הָיָה מוּעָד פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לו) "וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ" הָא אִם שְׁמָרוֹ פָּטוּר וְשָׁמוּר הוּא זֶה. וְכֵן אִם הִזִּיק בְּדָבָר שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מִתְּחִלָּתוֹ כְּגוֹן שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָרְאוּיִים לוֹ אוֹ שָׁבַר בְּרַגְלָיו בְּדֶרֶךְ הֲלוּכוֹ פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם:

ב הָיָה מוּעָד לְקֶרֶן יָמִין וְאֵינוֹ מוּעָד לְקֶרֶן שְׂמֹאל וְיָצָא אַחַר שֶׁשְּׁמָרוֹ כָּרָאוּי וְנָגַח בֵּין בְּקֶרֶן יָמִין בֵּין בִּשְׂמֹאל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק:

ג בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם בֵּין בִּכְנָפָהּ בֵּין שֶׁלֹּא בִּכְנָפָהּ. אִם תַּמָּה הִיא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק מִגּוּפָהּ וְאִם מוּעֶדֶת הִיא מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. וּפָטוּר מִן הַשֶּׁבֶת וּמִן הַבּשֶׁת וּמִן הַצַּעַר וּמִן הָרְפּוּי. שֶׁאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ לֹא חִיְּבָה תּוֹרָה אֶלָּא בְּאָדָם שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ אֲבָל בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיקָה מָמוֹנוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חֲצִי נֵזֶק בִּלְבַד. לְפִיכָךְ שׁוֹרוֹ שֶׁבִּישׁ פָּטוּר וְאִם בִּישׁ הוּא בְּעַצְמוֹ חַיָּב כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְשׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל בְּאָבְיו אוֹ בְּאִמּוֹ אוֹ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁ חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת חַיָּב בְּנִזְקֵיהֶן וְאִלּוּ הָיָה הוּא בְּעַצְמוֹ הָעוֹשֶׂה זֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר:

ד הַמַּכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ נִשְׁכּוֹ כַּלְבּוֹ פָּטוּר. וְאִם נָגַח הוּא שׁוֹר שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם הָיָה תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק וְאִם הָיָה מוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם כְּדִין הַנּוֹגֵחַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים:

ה נָפַל לְבוֹר שֶׁבְּחָצֵר זוֹ וְהִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו. אִם הִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו מִיָּד בְּשָׁעַת נְפִילָה חַיָּב בְּנִזְקֵי הַמַּיִם. וְאִם אַחַר זְמַן פָּטוּר. שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַשּׁוֹר תַּקָּלָה כְּבוֹר וְהַמַּיִם הֲרֵי הֵן כִּכְלִים וְלֹא מָצִינוּ בּוֹר שֶׁחִיֵּב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר הֲרֵי הוּא חַיָּב בְּנִזְקֵי שֶׁנָּפַל לַבּוֹר:

ו הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבַּיִת. אוֹ שֶׁהֶזִּיק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת. אוֹ שֶׁחָפַר בֶּחָצֵר בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת. בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב בְּנִזְקֵי חָצֵר וּבַעַל חָצֵר חַיָּב בְּנִזְקֵי הַבּוֹר שֶׁהֲרֵי עָלָיו לְסָתְמוֹ:

ז הִזִּיק בַּעַל הַבַּיִת אֶת הַשּׁוֹר. אִם הִזִּיקוֹ שֶׁלֹּא לְדַעַת פָּטוּר. שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ לָמָּה נִכְנַסְתָּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. שֶׁלֹּא יָדַעְתִּי עַד שֶׁשָּׁגַגְתִּי בְּךָ. וְאִם הִזִּיקוֹ לְדַעַת חַיָּב נֵזֶק שָׁלֵם. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּתוֹ אֲבָל לְהַזִּיקוֹ אֵין לוֹ רְשׁוּת:

ח שָׁמִין לְנִזְקִין. כֵּיצַד. חֲרֵי שֶׁשָּׁבַר כְּלִי שֶׁל חֲבֵרוֹ בֵּין הוּא בֵּין בְּהֶמְתּוֹ אֵין אוֹמְרִין לַמַּזִּיק קַח אַתָּה הַכְּלִי הַשָּׁבוּר וְשַׁלֵּם לְזֶה דְּמֵי הַכְּלִי אֶלָּא אוֹמְדִין כַּמָּה פָּחַת הַכְּלִי מִדָּמָיו וְנוֹתֵן לוֹ כָּל הַפָּחָת אִם הַמַּזִּיק מוּעָד אוֹ חֲצִי הַפָּחָת אִם הָיָה תָּם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" לַנִּזָּק. פָּחַת הַנִּבְלָה עַל הַנִּזָּק. וְשָׁבַח הַנִּבְלָה חוֹלְקִין אוֹתוֹ הַנִּזָּק וְהַמַּזִּיק:

ט כֵּיצַד. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגְחוּהוּ וּמֵת וַחֲרֵי הַנִּבְלָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת מִיתָה מֵאָה וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין פָּחָתָה וַחֲרֵי שָׁוֶה שְׁמוֹנִים. אֵין הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם אֶלָּא מֵאָה אִם הָיָה מוּעָד. וְאִם הָיָה תָּם מְשַׁלֵּם לוֹ חֲמִשִּׁים מִגּוּפוֹ:

י הִשְׁבִּיחָה הַנִּבְלָה וַחֲרֵי הִיא שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין מֵאָה וְעֶשְׂרִים. חֲרֵי הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם לוֹ תִּשְׁעִים אִם הָיָה מוּעָד. וְאִם הָיָה תָּם מְשַׁלֵּם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה מִגּוּפוֹ וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) "וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן" [שֶׁבַח הַמֵּת יֶחֱצוּן]:

יא שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְהִפְחִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין הִשְׁבִּיחַ הַנִּזָּק וַחֲרֵי הוּא שָׁוֶה אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז וְאִלּוּלֵא הַנְּגִיחָה שֶׁהִפְחִיתוֹ הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנָה מֵאוֹת. בֵּין שֶׁפִּטְמוֹ בֵּין שֶׁשִּׁבֵּחַ מֵאֵלָיו אֵין נוֹתֵן אֶלָּא כְּשָׁעַת הַנֵּזֶק. כְּחֹשׁ מֵחֲמַת הַמַּכָּה בְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין וַחֲרֵי הַפָּחָת שָׁוֶה מֵאָה נוֹתֵן לוֹ כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין:

יב הִשְׁבִּיחַ הַמַּזִּיק בְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין. אִם מֵחֲמַת שֶׁפִּטְמוֹ שִׁבֵּחַ אֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּם מִמֶּנּוּ אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בְּשָׁעָה שֶׁהִזִּיק. וְאִם מֵחֲמַת עַצְמוֹ הִשְׁבִּיחַ מִשְׁתַּלֵּם חֲצִי נֵזֶק מִמֶּנּוּ כָּלוֹ כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין:

יג עַל הַמַּזִּיק לִטְרֹחַ בַּנִּבְלָה עַד שֶׁמַּמְצִיא אוֹתָהּ לַנִּזָּק. כֵּיצַד. כְּגוֹן שֶׁנָּפַל הַשּׁוֹר לַבּוֹר וּמֵת מַעֲלֶה הַנִּבְלָה מִן הַבּוֹר וְנוֹתְנָהּ לַנִּזָּק וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין לוֹ פָּחַת נִבְלָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "כֶּסֶף יָשִׁיב לְבָעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ". מְלַמֵּד שֶׁהוּא חַיָּב לְהָשִׁיב אֶת הַנִּבְלָה וְאֶת הַפָּחָת שֶׁפָּחֲתָה מִן הַחַי לַנִּזָּק. וְאִם הָיָה תָּם חֲצִי הַפָּחָת. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

פרק ח

א שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ אוֹ שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) ״שׁוֹר רֵעֵהוּ״. וְכָל הַקָּדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מְעִילָה אֵין בָּהֶן דִּין נְזָקִין. וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין יֵשׁ בָּהֶן דִּין נְזָקִין בֵּין שֶׁהִזִּיקוּ בֵּין שֶׁהִזִּיקוּ בַּיִת נִדָּתָן שֶׁהָרֵי יָצְאוּ לַפְּדִיוֹן וְלִהְיוֹתָם חֻלִּין׃

ב שְׁלָמִים שֶׁהִזִּיקוּ גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָם וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד אֵימוּרֵיהֶן. שֶׁהָאֵימוּרִים שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים מוּעָלִין בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה. וְכֵן תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהּ שֶׁאֵין הַלֶּחֶם מִכְּלַל בָּשָׂר׃

ג וְכֵיצַד גּוֹבֶה. שֶׁיֹּאכַל הַנִּזָּק וַחֲבוּרָתוֹ מִן הַבָּשָׂר בְּקֻדָּשָׁה כְּנֶגֶד חֲצִי נֶזֶק שֶׁלּוֹ. וְכֵיצַד אֵינוֹ גּוֹבֶה כְּנֶגֶד הָאֵימוּרִין. שֶׁאִם הָיָה לוֹ לִגְבּוֹת בַּחֲצִי נִזְקוֹ שְׁוֶה דִּינָר וְהָיָה כָּל הַבָּשָׂר עִם הָאֵימוּרִין שְׁוֶה שְׁנֵי דִּינָרִים וְהַבָּשָׂר בִּלֹּא אֵימוּרִין שְׁוֶה דִּינָר וַחֲצִי אֵינוֹ גּוֹבֶה כְּנֶגֶד הָאֵימוּרִין. שֶׁאִם הָיָה לוֹ לִגְבּוֹת בַּחֲצִי נִזְקוֹ שְׁוֶה דִּינָר וְהָיָה כָּל הַבָּשָׂר עִם הָאֵימוּרִין שְׁוֶה שְׁנֵי דִּינָרִים וְהַבָּשָׂר בִּלֹּא אֵימוּרִין שְׁוֶה דִּינָר וַחֲצִי אֵינוֹ גּוֹבֶה שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַבָּשָׂר אֶלָּא חֲצִי הַבָּשָׂר בִּלְבַד׃

ד וְכֵן שׁוֹר הֶפְקֵר שֶׁהִזִּיק פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לה) ״שׁוֹר רֵעֵהוּ״ עַד שֶׁיִּהְיוּ הַנְּכָסִים מְיֻחָדִים לַבְּעָלִים. כֵּיצַד. שׁוֹר הַהֶפְקֵר שֶׁנָּגַח וְקֹדֶם שֶׁיִּתְפֹּשׂ אוֹתוֹ הַנִּזָּק בָּא אַחֵר וְזָכָה בּוֹ הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שׁוֹר הַמְיֻחָד לַבְּעָלִים שֶׁהִזִּיק וְאַחַר שֶׁהִזִּיק הַקְדִּישׁוֹ אוֹ הִפְקִירוֹ הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בְּעָלִים בְּשָׁעַת הֶזֵּקוֹ וּבְשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין׃

ה שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל עַכּוּ״ם בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד פָּטוּר. לְפִי שֶׁאֵין הָעַכּוּ״ם מְחַיְּבִין אֶת הָאָדָם עַל בְּהֶמְתּוֹ שֶׁהִזִּיקָה וַהֲרֵי אָנוּ דָּנִין לָהֶם כְּדִינֵיהֶם. וְשׁוֹר שֶׁל עַכּוּ״ם שֶׁנָּגַח שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. קָנָס הוּא זֶה לְעַכּוּ״ם לְפִי שֶׁאֵינָן זְהִירִין בְּמִצְוֹת וְאֵינָן מְסַלְּקִין הַנִּזָּק וְאִם לֹא תְחַיֵּב אוֹתָן עַל נִזְקֵי בְּהֶמְתָּן אֵין מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ וּמַפְסִידִין מָמוֹן הַבְּרִיּוֹת׃

ו שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק אִם מְכָרוֹ הַמַּזִּיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָכוּר הֲרֵי הַנִּזָּק גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה מִן הַמַּזִּיק שֶׁמָּכַר לוֹ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁנָּגַח קוֹל יֵשׁ לוֹ וְלֹא הָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ לִקַּח עַד שֶׁיִּגְבֶּה הַנִּזָּק׃

ז הִקְדִּישׁוֹ הַמַּזִּיק הֲרֵי זֶה מַקְדֵּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. שְׁחָטוֹ גּוֹבֶה מִבְּשָׂרוֹ. נָתָנוֹ בְּמַתָּנָה מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי וְיִגְבֶּה הַנִּזָּק מִמֶּנּוּ׃

ח הִזִּיק וְעָמַד בַּדִּין וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ אֵינוֹ מָכוּר. הִקְדִּישׁוֹ אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ. נָתָנוֹ בְּמַתָּנָה לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁל מַזִּיק וּתְפָסוּהוּ בֵּין שֶׁחָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב לֹא זָכוּ אֶלָּא הַנִּזָּק גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת מִתְּחִלָּה וְהִזִּיק הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִגּוּפוֹ׃

ט מוּעָד שֶׁהִזִּיק בֵּין עָמַד בַּדִּין בֵּין שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין וְהִקְדִּישׁוֹ אוֹ מְכָרוֹ אוֹ נָתָנוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ שְׁחָטוֹ. מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְהִנְהִיגוּהוּ בֵּין חָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב זָכוּ בּוֹ. לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם הַנִּזָּק אֶלָּא מִן הַמְעֻלֶּה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין לְנֶזֶק זֶה׃

י כְּשֶׁבֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְבּוֹת לַנִּזָּק מִנִּכְסֵי הַמַּזִּיק גּוֹבִין מִן הַמֻּטַּלְטָלִין תְּחִלָּה וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ מֻטַּלְטָלִין כְּלָל אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ מֻטַּלְטָלִין כְּנֶגֶד כָּל הַנֶּזֶק גּוֹבִין הַשְּׁאָר מִן הַקַּרְקַע הַמְעֻלֶּה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק. וְכָל זְמַן שֶׁיִּמְצְאוּ מֻטַּלְטָלִין וַאֲפִלּוּ סְבִין אֵין נִזְקָקִין לַקַּרְקַע׃

יא מֵת הַמַּזִּיק קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלֵּם אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לַמֻּטַּלְטָלִין שֶׁל יְתוֹמִים אֶלָּא לַקַּרְקַע. וְגוֹבִין לַנִּזָּק מִן הַזְּבוּרִית. מִפְּנֵי שֶׁהַנִּזָּק נַעֲשָׂה כְּבַעַל חוֹב וְהַמֻּטַּלְטָלִין אֵינָן מְשֻׁעְבָּדִין לְבַעַל חוֹב. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק הַמֻּטַּלְטָלִין בְּחַיֵּי הַמַּזִּיק גּוֹבִין לוֹ מֵהֶם לְאַחַר מוֹתוֹ׃

יב כְּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים לִגְבּוֹת בַּעַל חוֹב מִן הַמֻּטַּלְטָלִין. וּפְשָׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל בָּתֵּי דִינִין. לְפִיכָךְ מְגַבִּין הַנִּזָּקִין מִן הַמֻּטַּלְטָלִין שֶׁל יְתוֹמִים. וְאִם לֹא הִנִּיחַ מֻטַּלְטָלִין גּוֹבִין לוֹ מִן הַזְּבוּרִית שֶׁכָּל הַבָּא לְפָרַע מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים לֹא יִפָּרַע אֶלָּא מִן הַזְּבוּרִית כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ׃

יג אֵין הַנִּזָּקִין מִשְׁתַּלְּמִין וְאֵין חַיָּבִין בְּכֹפֶר וְאֵין הַבְּהֵמָה נֶהֱרֶגֶת אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה וּבְעֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד. שֶׁלֹּא תֹּאמַר הוֹאִיל וְאֵין מְצוּיִין בְּאֲרוּוֹת הַסּוּסִים וּבְרֶפֶת הַבָּקָר וְגִדְרוֹת צֹאן אֶלָּא הָעֲבָדִים וְהָרוֹעִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן אִם הֵעִידוּ שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִזִּיקָה אֶת זוֹ שׁוֹמְעִין לָהֶם וְאִם הֵעִידוּ קְטַנִּים אוֹ נָשִׁים שֶׁאָדָם זֶה חָבַל אֶת זֶה אוֹ הֵעִידוּ בִּשְׁאָר נִזְקִין סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן. אֵין הַדָּבָר כֵּן. אֶלָּא אֵין מְחַיְּבִין לְעוֹלָם מָמוֹן עַל פִּי עֵדִים עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד שְׁאָר עֵדֵיוֹת וְיָעִידוּ וְיַחֲיְבוּ בֵּית דִּין הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם׃

יד שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹעֶה עַל גַּבֵּי הַנָּהָר וְנִמְצָא שׁוֹר הָרוּג בְּצִדּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מְנַגֵּחַ וְזֶה מוּעָד לְנַגֵּחַ וְזֶה מְנֻשָּׁךְ וְזֶה מוּעָד לְשַׁוֵּף. אֵין אוֹמְרִים בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה נְשָׁכוֹ וְזֶה נְגָחוֹ. וַאֲפִלּוּ גָּמָל הָאוֹחֵז בֵּין הַגְּמַלִּים וְנִמְצָא [גָּמָל] הָרוּג בְּצִדּוֹ אֵין אוֹמְרִים בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הֲרָגוֹ עַד שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים כְּשֵׁרִים׃

פרק ט

א בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִזִּיקָה גּוֹבָה חֲצִי נֶזֶק מִמְּנָה וּמִוְּלָדָהּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְגוּפָהּ. אֲבָל תַּרְנְגֹלֶת שֶׁהִזִּיקָה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִבֵּיצָתָהּ מִפְּנֵי שֶׁהַבֵּיצָה אֵינָהּ מְגוּפָהּ אֲבָל מַבְדֶּלֶת וּמַפְרֶשֶׁת מִמֶּנָּה׃

ב מְעֻבֶּרֶת שֶׁנִּגְּחָה וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָה יָלְדָה אוֹ אַחַר שֶׁנִּגְּחָה יָלְדָה. מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַוָּלָד כְּלוּם עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּגְּחָה הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת. שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו לְהָבִיא הָרְאָיָה׃

ג שׁוֹר שֶׁנִּגַּח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְנִמְצָא עֻבָּרָהּ נוֹפֵל בְּצִדָּהּ וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָה הִפִּילָה אוֹ מֵחֲמַת נְגִיחָה הִפִּילָה. מְשַׁלֵּם נֶזֶק הַפָּרָה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק הַוָּלָד. שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה׃

ד נָגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְהִפִּילָה. אֵין שָׁמִין פִּחַת פָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּפִחַת הַוָּלָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֶלָּא שָׁמִין כַּמָּה הָיְתָה הַפָּרָה שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וּבְרִיאָה וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַכְשָׁו הִיא וְהַנֶּפֶל שֶׁלָּהּ וּמְשַׁלֵּם הַפִּחַת אוֹ חֶצְיוֹ אִם הָיָה תָּם׃

ה הָיְתָה הַפָּרָה לְאֶחָד וְהַוָּלָד לְאֶחָד חֲרֵי פִּחַת הַשָּׁמֵן שֶׁפִּחַת גּוּף הַפָּרָה לְבַעַל הַפָּרָה. וּפִחַת הַנֶּפֶשׁ חוֹלְקִין אוֹתוֹ בַּעַל הַפָּרָה עִם בַּעַל הַוָּלָד. וְהַנֶּפֶל שֶׁל בַּעַל הַוָּלָד׃

ו שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר וְהַזִּק. הַנִּזָּק אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁמָּא בְּסֶלַע לָקָה. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ. טָעַן הַנִּזָּק וְאָמַר וַדַּאי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁשּׁוֹרְךָ הִזִּיק חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הָיָה מוּעָד. אֲבָל אִם הָיָה תָּם פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵת שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ פָּטוּר שֶׁחֲצִי נֶזֶק קָנָס הוּא וּמוֹדֶה בְּקָנָס פָּטוּר הוּא׃

ז הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִין אַחַר אֶחָד וַחֲרֵי עֵדִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן הִזִּיק וְאֵין הָעֵדִים יוֹדְעִים אֵיזֶהוּ מִשְּׁנֵיהֶם. זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק וְזֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל אִישׁ אֶחָד חַיָּב לְשַׁלֵּם מִגּוּף הַפָּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם. וְאִם הָיוּ מוּעָדִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק קָנָס שָׁלֵם מִנְּכָסָיו׃

ח בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁשְּׁנֵי הַשְּׁוָרִים עוֹמְדִין. אֲבָל אִם מֵת אֶחָד מֵהֶן אוֹ אָבַד וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן תָּם אַף עַל פִּי שֶׁהֶחָן שֶׁל אִישׁ אֶחָד פָּטוּר. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הָבֵא רְאָיָה שֶׁזֶּה הֶעוֹמֵד הוּא שֶׁהִזִּיק וַאֲשַׁלֵּם לְךָ׃

ט הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁוָרִים הָרוֹדְפִין אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן. הַנִּזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר קָטָן הִזִּיק. הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד הַנִּזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר תָּם הִזִּיק. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה׃

י לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁזֶּה הִזִּיק אֶלָּא עֵדִים מְעִידִים שֶׁאֶחָד מִשְּׁנֵי אֵלּוּ הִזִּיק מְשַׁלֵּם הַמַּזִּיק כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר. וְאִם טָעַן הַנִּזָּק שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ וַדַּאי שֶׁזֶּה הִזִּיק בְּפָנֶיךָ חֲרֵי הַמַּזִּיק נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה וּמְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת׃

יא הָיוּ הַנִּזָּקִין שְׁנַיִם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן וְהַמַּזִּיקִין אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן. הַנִּזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְהַקָּטָן אֶת הַקָּטָן וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן. אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד הַנִּזָּק אוֹמֵר הַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְתָם הִזִּיק אֶת הַקָּטָן וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר תָּם הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְהַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַקָּטָן. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה הַמַּזִּיק פָּטוּר. לָמָּה זֶה דּוֹמֶה לְזֶה טוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׁעוֹרִים שֶׁהוּא נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הֶסֵת וּפָטוּר אַף מִדְּמֵי שְׁעוֹרִים כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם לַקָּטָן מִן הַגָּדוֹל וְלַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה הַמַּזִּיק. אֲבָל אִם לֹא תָּפַס אֵין מוֹצִיאִין מִן הַמַּזִּיק כְּלוּם׃

יב שׁוֹר שֶׁנִּגַּח וְחָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר חֲרֵי הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן וְהַבְּעָלִים שֶׁתָּפִין בּוֹ. כֵּיצַד. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה וְהַנִּזָּק שֶׁלְּפָנָיו עִם הַבְּעָלִים נוֹטְלִין חֲמִשִּׁים נוֹטֵל מֵאָה וּבַעַל הַשּׁוֹר מֵאָה. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה וְהַנִּזָּק שֶׁלְּפָנָיו עִם הַבְּעָלִים נוֹטְלִין חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים זוּזִי. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה וְנִזָּק שֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן עִם הַבְּעָלִים עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין וְהוֹלְכִים׃

יג נִזָּק שֶׁתָּפַס בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה לִגְבוֹת חֲצִי נִזְקוֹ מִגּוּפָהּ נַעֲשָׂה עָלֶיהָ שׁוֹמֵר שָׂכָר לִנְזָקִין וְאִם יָצְתָה וְהִזִּיקָה הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּנְזָקֶיהָ וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין. כֵּיצַד. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגַּח וְהִפְסִיד מָאתַיִם וּתְפָסוֹ הַנִּזָּק לִגְבוֹת מִמֶּנּוּ מֵאָה וְחָזַר וְנָגַח וְהִפְסִיד בְּמֵאָה וְאַרְבָּעִים חֲרֵי הַנִּזָּק הָאַחֲרוֹן מִשְׁתַּלֵּם שִׁבְעִים וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן שֶׁתָּפַס מִשְׁתַּלֵּם מוֹתַר נִזְקוֹ וְהוּא שְׁלֹשִׁים וְהַבְּעָלִים מֵאָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה׃

יד שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין (אוֹ מוּעָד וְאָדָם) שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד. מוּעָד בְּתָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם תָּם בְּמוּעָד מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. כֵּיצַד. שׁוֹר תָּם שֶׁהִפְסִיד בְּשׁוֹר תָּם אַחֵר שְׁוֶה מָנֶה וְחָזַר זֶה הָאַחֲרוֹן וְהִפְסִיד בָּרִאשׁוֹן שְׁוֶה אַרְבָּעִים חֲרֵי בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם לַבַּעַל הָאַחֲרוֹן שְׁלֹשִׁים. הָיוּ שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שִׁשִּׁים. הָרִאשׁוֹן מוּעָד וְאַחֲרוֹן תָּם בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שְׁמוֹנִים. הָרִאשׁוֹן תָּם וְהָאַחֲרוֹן מוּעָד בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה:

פרק י

א שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם בְּכָל מָקוֹם בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן בֵּין עֶבֶד בֵּין בֶּן חוֹרִין אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד חֲרֵי זֶה נִסְקָל. וְאִם הֵמִית אֶת הָעַכּוּ״ם פָּטוּר כְּדִינֵיהֶם:

ב אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שֶׁהֵמִיתוּ חֲרֵי אֵלּוּ נִסְקָלִין. מַה בֵּין תָּם שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם לְמוּעָד שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם. שֶׁהַתָּם פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר וְהַמּוּעָד חַיָּב בְּכֹפֶר וּבְלֵבַד שֶׁיִּהְיֶה מוּעָד לַהֲרֹג:

ג וְהוֹאִיל וְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שֶׁהָרְגוּ אֶת הָאָדָם נִסְקָלִין הֵיאַךְ יִמָּצֵא מוּעָד לַהֲרֹג עַד שֶׁיִּשְׁלְמוּ בְּעָלָיו אֶת הַכֹּפֶר. כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאַחַר כָּךְ הָרַג יִשְׂרָאֵל שֶׁהַמּוּעָד לְעַכּוּ״ם חֲרֵי זֶה מוּעָד לְיִשְׂרָאֵל. אוֹ שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה יִשְׂרָאֵל טְרֵפָה וְאַחַר כָּךְ הָרַג שָׁלֵם. אוֹ שֶׁהָרַג וּבָרַח וּבָרְבִיעִי נִתְפַּס. שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר עַד שֶׁיִּסָּקֵל הַשּׁוֹר. וְכֵן אִם סִכֵּן שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד אוֹ שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת חֲרֵי זֶה מוּעָד לַהֲרִיגָה וּבְעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר. וְכֵן אִם הִכִּירוּ עֵדִים אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ אֶת הַשּׁוֹר בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית וּבָרְבִיעִית רָאוּ שׁוֹרוֹ שֶׁהָרַג וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין אִם זֶה הוּא הַשּׁוֹר שֶׁהָרַג בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָרִאשׁוֹנוֹת אוֹ אַחֵר הָיָה. הוֹאִיל וְהוּעֲדוּ הַבְּעָלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בִּבְקָרָם שׁוֹר שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָיָה לָהֶם לִשְׁמֹר כָּל בְּהֶמְתָּם וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר:

ד זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (שמות כא כט) ״וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת״ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁחִיּוּב מִיתָה זוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם וְאִם נָתַן כֹּפֶר הַנֶּהֱרָג מִתְכַּפֵּר לוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה מְמַשְׁכְּנִין מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּכֹפֶר בְּעַל כָּרְחוֹ:

ה שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁהָרַג. כָּל אֶחָד מֵהֶם מְשַׁלֵּם כֹּפֶר שָׁלֵם שֶׁחֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ כַּפָּרָה גְּמוּרָה:

ו אֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי בְּעָלָיו אִם הָיוּ לוֹ בְּעָלִים. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ לוֹ בְּעָלִים כְּגוֹן שׁוֹר הַמִּדְבָּר וְשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשׁוֹר שֶׁל גֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין אִם הֵמִית חֲרֵי זֶה נִסְקָל וְגוֹמְרִין דִּינוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים. וְכֵן שׁוֹר הָאִשָּׁה וְשׁוֹר הַיְתוֹמִים וְשׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִים שֶׁהֵמִיתוּ נִסְקָלִין. וְאֵין הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה הוּא וְאֵין הַקְּטַנִּים וְהַחֵרְשִׁים וְהַשּׁוֹטִים בְּנֵי חִיּוּב כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין כַּפָּרָה:

ז שׁוֹר שֶׁהוּא טְרֵפָה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ אוֹ שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵפָה אֵינוֹ נִסְקָל שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כט) ״וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת״ כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר. וְכֵינָן שֶׁבְּעָלָיו כְּמֵת הֵם חֲשׁוּבִים וְאֵינָן צְרִיכִין מִיתָה חֲרֵי זֶה פָּטוּר:

ח הַמְשַׁסֶּה כֶּלֶב בַּחֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ אֵין הַכֶּלֶב נִסְקָל. וְכֵן אִם גָּרָה בּוֹ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה וַהֲרָגוּהוּ. אֲבָל אִם שִׂסָּה בּוֹ נָחָשׁ וַאֲפִלּוּ הִשִּׁיכוֹ בּוֹ וַהֲרָגוֹ הַנָּחָשׁ נִסְקָל. שֶׁאֵרֶס הַנָּחָשׁ שֶׁמֵּמִית מֵעַצְמוֹ מְקִיאוֹ לְפִיכָךְ זֶה הָאָדָם שֶׁהִשִּׁיךְ בּוֹ נָחָשׁ פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין:

ט אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת אִם הֵמִיתָה עַד שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְהַזִּיק לְמִי שֶׁהִיא חַיֶּבֶת עָלָיו סְקִילָה. אֲבָל שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם. נִתְכַּוֵּן לְעַכּוּ״ם וְהָרַג לְיִשְׂרָאֵל. נִתְכַּוֵּן לִנְפָלִים וְהָרַג בֶּן קַיָּמָא. פָּטוּר מִן הַמִּיתָה. וְאִם הָיָה מוּעָד הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר. אוֹ בְּקָנָס אִם הֵמִית עֶבֶד. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָרַג בִּלֹּא כַּוָּנָה הוֹאִיל וְהוּא מוּעָד לָזֶה:

י הָיָה מוּעָד לִפֹּל עַל בְּנֵי הָאָדָם בְּבוֹרוֹת וְרָאָה יָרָק בַּבּוֹר וְנָפַל לַבּוֹר בִּשְׁבִיל הַיָּרָק וְהָיָה שָׁם אָדָם וּמֵת. אוֹ שֶׁהָיָה מוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ בַּכְּתָלִים וּלְהַפִּיל עַל בְּנֵי אָדָם וְנִתְחַכֵּךְ בַּכֹּתֶל לַהֲנָאָתוֹ וְנָפַל עַל אָדָם וּמֵת מֻחְמַת חִכּוּכוֹ. הַשּׁוֹר פָּטוּר מִמִּיתָה לְפִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לָהֶמִית וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר שֶׁהֲרֵי זֶה מוּעָד לִפֹּל בְּבוֹרוֹת עַל בְּנֵי אָדָם אוֹ לְהַפִּיל עֲלֵיהֶם הַכְּתָלִים. וְהֵיאַךְ יוֹדֵעַ שֶׁנִּתְחַכֵּךְ לַהֲנָאָתוֹ. כְּשֶׁנִּתְחַכֵּךְ לְאַחַר שֶׁהִפִּיל וְהֵמִית:

יא אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר עַד שֶׁתָּמִית בְּהֶמְתָּן חוּץ מֵרְשׁוּתָן. אֲבָל אִם הֵמִית בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּסְקִילָה הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר. כֵּיצַד. הַנִּכְנָס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ וַאֲפִלּוּ נִכְנַס לְתִבַּע שְׂכָרוֹ אוֹ חוֹבוֹ מֻמָּנוּ וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וּמֵת. הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר. שֶׁחֲרֵי אֵין לוֹ רְשׁוּת לִכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ:

יב עָמַד בַּפֶּתַח וְקָרָא לְבַעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ הֵן. וְנִכְנַס וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת הֲרֵי הַבְּעָלִים פְּטוּרִין. שֶׁאֵין מַשְׁמַע הֵן אֶלָּא עֲמֹד בִּמְקוֹמְךָ עַד שֶׁאֲדַבֵּר עִמָּךְ׃

יג בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק וְדָרְסָה עַל גַּבֵּי תִּינוֹק דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ וַהֲרַגַתְהוּ הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר שֶׁהֲרֶגֶל מוּעֶדֶת לְהַזִּיק בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִמְצָאתָ לָמֵד שֶׁהַמּוּעָד שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה נִסְקָל וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר וְאִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר. וְתָם שֶׁהֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה וּמִן הַכֹּפֶר. וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהָמִית נִסְקָל וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר וְכֵן מִקְנָס שֶׁל עֶבֶד׃

יד נִרְאֶה לִי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַתָּם שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה פָּטוּר מִן הַקְּנָס שֶׁהוּא שְׁלֹשִׁים סֶלַע הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה. אִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי הָעֶבֶד אוֹ חֲצִי דְּמֵי הַשִּׁפְחָה מִגּוּפוֹ כְּאִלּוּ הֵמִית שׁוֹר חֲבֵרוֹ אוֹ חֲמוֹרוֹ׃

פרק יא

א כַּמָּה הוּא הַכֹּפֶר. כְּמוֹ שְׁרָאוּ הַדַּיָּנִין שֶׁהוּא דְּמֵי הַנֶּהֱרָג הַכֹּל לְפִי שָׁוְיוֹ שֶׁל נֶהֱרָג שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ל) "וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו". וְכֹפֶר הָעֲבָדִים בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת הוּא הַקָּנָס הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה שְׁלֹשִׁים סֶלַע כֶּסֶף יָפֶה בֵּין שֶׁהָיָה הָעֶבֶד שָׁוֶה מֵאָה מָנֶה בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר. וְכָל הַמְעֻבָּב גִּט שִׁחְרוּר אֵין לוֹ קָנָס הוֹאִיל וְאֵין לוֹ אָדוֹן שֶׁהֲרֵי יָצָא לְחֵרוּת׃

ב לְמִי נוֹתְנִין הַכֹּפֶר. לְיוֹרְשֵׁי הַנֶּהֱרָג. וְאִם הֵמִית אִשָּׁה הַכֹּפֶר לְיוֹרְשֶׁיהָ מֵאֲבִיהָ וְאֵינוֹ לַבַּעַל. הֵמִית מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין נוֹתֵן חֲצִי קָנָס לְרַבּוֹ וְהַחֵצִי הָאַחֵר רָאוּי לְתֵת וְאֵין מִי יְקַחֲנוּ׃

ג שׁוֹר שֶׁנָּגַח אִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מוּעָד לְגַח הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִדְּמֵי וְלָדוֹת. שֶׁלֹּא חִיְּבָה תּוֹרָה בִּדְמֵי וְלָדוֹת אֶלָּא לָאָדָם׃

ד נָגַח שִׁפְחָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת. שֶׁזֶּה כְּמֵי שֶׁנָּגַח חֲמוֹר מְעֻבֶּרֶת. וְאִם הָיָה תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי וְלָדוֹת מִגּוּפוֹ׃

ה כֵּיצַד שָׁמִין אוֹתָהּ. אוֹמְדִין כַּמָּה הָיְתָה שִׁפְחָה זוֹ שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַתָּה וְנוֹתֵן לִבְעָלֶיהָ הַפָּחַת אוֹ חֶצְיוֹ. וְאִם הֵמִית הַשִּׁפְחָה מְשַׁלֵּם הַכֹּפֶר הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה בִּלְבַד כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ׃

ו שׁוֹר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִבְהֵמָה וְנָגַח אֶת הָאָדָם אַף עַל פִּי שֶׁאִם הֵמִיתוֹ פָּטוּר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ אִם חָבַל בּוֹ חַיָּב בְּנֶזֶק. וְאִם תָּם הוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ. וְאִם מוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם׃

ז שׁוֹר תָּם שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת. וּמוּעָד שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְחוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת. קָדְמוּ וְדָנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת תִּתְחַלָּה חוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת׃

ח וּמֵהֵיכָן מְשַׁתְּלֵם מִן הַשַּׁבָּח שֶׁהִשְׁבִּיחַ בִּרְדָיָתוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה אֵין לוֹ בְּעָלִים שֶׁיִּתְחַיְּבוּ בִּנְזָקָיו. דָּנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת וּבָרַח אֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת׃

ט שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו אֵינוֹ קָדוֹשׁ. וְכֵן אִם הִפְקִירוֹ אֵינוֹ מֻפְקָר. מְכָרוֹ אֵינוֹ מָכוּר. הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבְעָלָיו אֵינָהּ חֲזָרָה. שְׁחָטוֹ בְּשָׁרוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה. אֲבָל עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה אִם הִקְדִּישׁוֹ מֻקְדָּשׁ וְאִם הִפְקִירוֹ הֲרֵי הוּא מֻפְקָר. מְכָרוֹ הֲרֵי זֶה מָכוּר. הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבְעָלָיו הֲרֵי זֶה מַחְזִר. וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה׃

י שׁוֹר שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּשִׁוָּרִים אֲחֵרִים כֻּלָּן פְּטוּרִין לְפִי שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי הַשּׁוֹר כְּדִין הָאָדָם. נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כָּךְ נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף כֻּלָּן נִסְקָלִים וְנִקְבָּרִין וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה כְּדִין בְּהֵמָה נִסְקֶלֶת׃

יא פָּרָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם וְכֵן כָּל בְּהֵמָה שֶׁנֶּעְבְּדָה בָּהּ עֲבֵרָה הֲרֵי עֻבְּרָה כְּמוֹתָהּ. הִיא וְעֻבְּרָהּ נֶגְחָה הִיא וְעֻבְּרָהּ נִרְבְּעָה׃

יב נֶגְחָה וְהֵמִיתָה וְאַחַר כָּךְ נִתְעַבְּרָה. אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינָהּ נִתְעַבְּרָה וְיָלְדָה קֹדֶם גְּמַר דִּין וְלָדָהּ מֵתָר וְאִם יָלְדָה אַחַר גְּמַר דִּין וְלָדָהּ אָסוּר שֶׁהָעֻבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא. וְאִם נִתְעָרֵב וָלָד זֶה בַּאֲחֵרִים כּוֹנְסִין אֶת כֻּלָּם בְּכִפָּה עַד שֶׁיְּמוּתוּ שָׁם׃

יג שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְמוּ עֵדָיו כָּל הַקּוֹדֶם בּוֹ זָכָה שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ הִפְקִירוּהוּ בְּעָלָיו. וְאִם הֵעִידוּ שֶׁבְּעָלָיו רִבְּעָהוּ וְהֵזִים אֶת הָעֵדִים הֲרֵי הַשּׁוֹר לִבְעָלָיו וְהַקּוֹדֵם וּמְשָׁכוֹ לֹא זָכָה בּוֹ שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַבַּעַל יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא חָטָא וְשֶׁאֲלוּ עֲדֵי שֶׁקֶר הֵם וַהֲרֵי הוּא מִיַּחֵל לַהֲזִימָם לֹא הִפְקִיר׃

פרק יב

א הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וּמֵת אֲפִלּוּ הָיָה הַבּוֹר מָלֵא גּוּדוֹת שֶׁל עֵצֶר וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן חַיָּב בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם". וְאֶחָד שׁוֹר וַחֲמוֹר אוֹ שְׂאָר מִינֵי בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף לֹא נֶאֱמַר (שמות כא לג) "שׁוֹר וַחֲמוֹר" אֶלָּא בְּהוֹוֶה׃

ב אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ וּפִתְחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ פָּתַח לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁחָפַר וּפָתַח לִרְשׁוּתוֹ וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו. אֲבָל אִם הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וּבוֹרוֹ אוֹ שֶׁהִפְקִיר בּוֹרוֹ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ אוֹ הִקְדִּישׁוֹ הֲרֵי זֶה פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים וְזֶה הֶפְקֵר וּבַתְּחִלָּה בִּרְשׁוּת חָפַר מִפְּנֵי שֶׁחָפַר בִּרְשׁוּתוֹ׃

ג אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר אוֹ שֶׁנִּחְפַּר מֵאֲלָיו אוֹ שֶׁחָפְרָתוּ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב לְמַלְאוֹתוֹ אוֹ לְכַסּוֹתוֹ וְלֹא עָשָׂה הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים מִכָּל מָקוֹם׃

ד אֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַמְגַלֶּה מָקוֹם שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לג) "כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה". וְאִם כִּסָּהוּ כָּרָאוּי אַף עַל פִּי שֶׁהִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וּמֵת פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לג) "וְלֹא יְכַסֶּנּוּ" הָא אִם כִּסָּהוּ פָּטוּר. כִּסָּהוּ בְּדָבָר שֶׁיְּכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי שְׁוָרִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי גְּמַלִּים וְהָלְכוּ עָלָיו גְּמַלִּים וְנִתְרוֹעֵעַ וְהָלְכוּ עָלָיו שְׁוָרִים וְנָפְלוּ בּוֹ. אִם אֵין הַגְּמַלִּים מְצוּיִין בְּאוֹתוֹ מָקוֹם הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁזֶּה אֹנֶס. וְאִם יְכוֹלִים שָׁם גְּמַלִּים אֲפִלּוּ לִפְרָקִים הֲרֵי זֶה חַיָּב׃

ה הִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ וְנָפְלוּ בּוֹ שְׁוָרִים אַף עַל פִּי שֶׁהַגְּמַלִּים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד וַהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ לַגְּמַלִּים הוֹאִיל וּמַחֲמַת שֶׁהִתְלִיעַ נָפְלוּ בּוֹ הַשְּׁוָרִים הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן כָּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה׃

ו הַמּוֹצֵא בּוֹר וְכִסָּהוּ וְחָזַר וְגִלָּהוּ בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב וְזֶה הָאַחֲרוֹן פָּטוּר. סְתָמוֹ בְּעָפָר וְחָזַר וְהוֹצִיא אֶת כָּל הֶעָפָר זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב שֶׁכֵּיוָן שֶׁסְּתָמוֹ בְּעָפָר נִסְתַּלְּקוּ מַעֲשֵׂה הָרִאשׁוֹן׃

ז בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין וְעָבַר הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִּסָּהוּ הַשֵּׁנִי וְלֹא כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסֹר דִּלְיוֹ לַשֵּׁנִי. וּמִשֶּׁמָּסַר דִּלְיוֹ לַשֵּׁנִי לִדְלוֹת מִמֶּנּוּ נִפְטַר הָרִאשׁוֹן וְנִתְחַיֵּב הַשֵּׁנִי לְכַסּוֹתוֹ. כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן וּבָא הַשֵּׁנִי וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה וְלֹא כִּסָּהוּ הַשֵּׁנִי חַיָּב. וְעַד אֵימָתַי יִהְיֶה הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב. עַד שֶׁיֵּדַע הָרִאשׁוֹן שֶׁהַבּוֹר מְגֻלֶּה וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים וְיִכְרֹת אֲרָזִים וִיכַסֶּנּוּ. וְכָל שֶׁיְּמוּת בּוֹ תּוֹךְ זְמַן זֶה הֲרֵי הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב בּוֹ וְכָל שֶׁיְּמוּת בּוֹ אַחַר זְמַן כָּזֶה שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם שֶׁהֲרֵי שְׁנֵיהֶן פָּשְׁעוּ בּוֹ׃

ח הַמּוֹסֵר בּוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאִם מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה הֲרֵי הַבְּעָלִים חַיָּבִין שֶׁהַבּוֹר עָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת וְאֵלּוּ אֵין בָּהֶן דַּעַת׃

ט הַמְכַסֶּה בּוֹרוֹ בְּדִלְיוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּבָא בַּעַל הַדְּלִי וְנָטַל דִּלְיוֹ בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב׃

י אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר אוֹ שִׁיחַ אוֹ מְעָרָה אוֹ חָרִיץ. וְלָמָּה נֶאֱמַר (שמות כא לג) "בּוֹר" עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית. וְכַמָּה כְּדֵי לְהָמִית עֹמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים אֲבָל אִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ שְׂאָר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף וּמֵת פָּטוּר. וְאִם הִזִּקוּ חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה נֵזֶק שָׁלֵם׃

יא הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר תִּשְׁעָה וּמֵהֶן טֶפַח אֶחָד מַיִם חַיָּב. שֶׁהַטֶּפַח שֶׁל מַיִם חָשׁוּב כְּעֹמֶק שְׁנֵי טְפָחִים בַּיַּבָּשָׁה. הָיָה עָמֹק שְׁמוֹנָה וּמֵהֶן שְׁנֵי טְפָחִים מַיִם אוֹ שֶׁהָיָה עָמְקוֹ שִׁבְעָה וּמֵהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מַיִם וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכֵיוֹצֵא בּוֹ וּמֵת אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם. וְאִם תָּפַשׂ הַנָּזִק אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק׃

יב הַחוֹפֵר בּוֹר עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לְעֶשְׂרִים וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לִשְׁלֹשִׁים כֻּלָּן חַיָּבִים. חָפַר הָרִאשׁוֹן פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה אֲפִלּוּ טֶפַח וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה בֵּין שֶׁחָפַר בּוֹ טֶפַח אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ בִּנְיָן עַל שְׂפָתוֹ טֶפַח זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב. סְתָם טֶפַח שֶׁהוֹסִיף אוֹ שֶׁסָּתַר טֶפַח שֶׁבִּנָּה הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם כְּבָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן אוֹ עֲדַיִן לֹא נִסְתַּלֵּק׃

יג חָפַר הָרִאשׁוֹן בּוֹר עָמֹק וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִרְחִיבוֹ וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וּמֵת. אִם מֻחְמַת הֶבְלוֹ מֵת הָאַחֲרוֹן פָּטוּר שֶׁהֲרֵי מֵעֵט הֶבְלוֹ וְאִם מֻחְמַת חֻבְטוֹ מֵת הָאַחֲרוֹן חַיָּב שֶׁהֲרֵי הוּא הִקְרִיב בּוֹר זֶה. וְכֵן אִם נָפַל הַשּׁוֹר מֵאוֹתוֹ הַצַּד שֶׁהִרְחִיב הָאַחֲרוֹן חַיָּב שֶׁהֲרֵי הִקְרִיב הֶזֵּק בּוֹר זֶה אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מִן הַהֶבֶל. וְאִם מִן הַצַּד שֶׁחָפַר הָרִאשׁוֹן נָפַל הָרִאשׁוֹן חַיָּב שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן מֵעֵט הֶבְלוֹ׃

יד בּוֹר שֶׁחִיְּבָה עָלָיו הַתּוֹרָה אֲפִלּוּ לֹא מֵתָה הַבְּהֵמָה אֶלָּא מֻהֶבְלוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מֵתָה מֵחֲבָטוֹ. לְפִיכָךְ אִם הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר כְּרָחְבּוֹ אֵין לוֹ הֶבֶל. וְאִם לֹא נֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה וּמֵתָה פָּטוּר. הָיָה עָמְקוֹ יֶתֶר עַל רָחְבּוֹ יֵשׁ לוֹ הֶבֶל וְאִם מֵתָה בּוֹ הַבְּהֵמָה חַיָּב אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶחְבְּטָה בְּקַרְקָעִיתָהּ:

טו עָשָׂה תֵּל גְּבוֹהַּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה וּמֵתָה. אִם הָיָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְאִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה פָּטוּר עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה. אֲבָל אִם חָזְקָה בִּלְבַד חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. וַאֲפִלּוּ בְּתֵל גְּבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא אוֹ בַּחֲפִירָה כָּל שֶׁהִיא. שֶׁהַנֵּזֶק בְּכָל שֶׁהוּא דָּבָר מָצוּי וְיָדוּעַ וְאֵין הַמִּיתָה בְּכָל שֶׁהוּא מְצוּיָה וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ אֹנֶס:

טז וְכֵן אֵינוֹ חַיָּב עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה בְּבוֹר אוֹ עַל חֲבִיטָתָהּ בְּתֵל. אֶלָּא אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה קְטַנָּה אוֹ חֵרֶשֶׁת אוֹ שׁוֹטָה אוֹ סוּמָא אוֹ שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה. אֲבָל אִם הָיְתָה פִּקַּחַת וְנָפְלָה בַּיּוֹם וּמֵתָה פָּטוּר שֶׁזֶּה כְּמוֹ אֹנֶס מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכָּהּ הַבְּהֵמָה לִרְאוֹת וְלָסוּר מִן הַמִּכְשׁוֹלוֹת. וְכֵן אִם נָפַל לְתוֹכוֹ אָדָם וּמֵת אֲפִלּוּ הָיָה סוּמָא אוֹ שֶׁנָּפַל בַּלַּיְלָה בֵּין שֶׁהָיָה בֶּן חוֹרִין אוֹ עֶבֶד הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאִם חֲזַק בּוֹ הָאָדָם אוֹ הַבְּהֵמָה הַפִּקַּחַת חַיָּב נֵזֶק שָׁלֵם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

יז נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין וּמֵת הֲרֵי זֶה פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לד) "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" מִי שֶׁהַמֵּת שֶׁלּוֹ יָצָא זֶה שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה וְדִינוֹ שֶׁיִּקָּבֵר:

יח הָיָה חוֹפֵר בַּבּוֹר וְנָפְלָה הַבְּהֵמָה בְּתוֹךְ הַבּוֹר מִקּוֹל הַחֲפִירָה וּמֵתָה. אִם נָפְלָה מִלְּפָנָיו חַיָּב. מֵאַחֲרָיו כְּגוֹן שֶׁנִּבְעֲתָה וְחָזְרָה עַל עֲקֵבָהּ לְאָחוֹר וְנָפְלָה וּמֵתָה פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לג) "וְנָפַל" עַד שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה. נָפְלָה לְפָנָיו מִקּוֹל הַחֲפִירָה חוּץ לַבּוֹר וּמֵתָה אֵין בֵּית דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ. וְאִם תָּפַשׂ הַנֵּזֶק אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִם נָפְלָה לַאֲחוֹרָיו חוּץ לַבּוֹר וּמֵתָה אוֹ הֶזִּקָה בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר:

יט שׁוֹר שֶׁדָּחַף בְּהֵמָה לְתוֹךְ הַבּוֹר וּמֵתָה. אִם מוּעָד הוּא בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם מֻחֲצָה וּבַעַל הַשּׁוֹר מֻחֲצָה. וְאִם תָּם הוּא בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ מְגוּפוֹ וּבַעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. שֶׁבַּעַל הַנְּבֵלָה אוֹמֵר לְבַעַל הַבּוֹר פְּחֹת נְבֵלָה זוֹ יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוֹלָה וּפְקֻחַת כֵּיוָן שֶׁנִּדְחֲפָה הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה כָּל שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהוֹצִיא מִבַּעַל הַשּׁוֹר אֲנִי מוֹצִיא וְהַשְׁאָר אַתָּה חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ:

כ וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֶבֶן עַל פִּי הַבּוֹר וּבָא הַשּׁוֹר וְנִתְקַל בָּהּ וְנָפַל לַבּוֹר וּמֵת. הַמַּנִּיחַ אֶת הָאֶבֶן מְשַׁלֵּם מֻחֲצָה וּבַעַל הַבּוֹר מֻחֲצָה:

כא וְכֵן שׁוֹר שֶׁל חֶרְיוֹט וְשֶׁל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁנָּגְחוּ כְּאֶחָד. אִם תָּם הוּא זֶה שֶׁל חֶרְיוֹט מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק וְאִם מוּעָד נֵזֶק שָׁלֵם. שֶׁהַנֵּזֶק אוֹמֵר לוֹ כָּל שֶׁאוּכַל לְהוֹצִיא מִזֶּה אוֹצִיא וְהַשְׁאָר מִפְּךָ וְזֶה הוֹאִיל וְהֻקְדַּשׁ הוּא וּפָטוּר אַתָּה תְשַׁלֵּם לִי הַכֹּל:

כב מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וַהֲרָגוֹ. בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר. וְאִם מֵת הַשּׁוֹר נוֹטֵל בַּעַל הַשּׁוֹר דְּמֵי שׁוֹרוֹ מִיּוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר:

פרק יג

א כֵּלִים שֶׁנָּפְלוּ לַבּוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לג) "וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר" מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שׁוֹר וְלֹא אָדָם חֲמוֹר וְלֹא כֵּלִים. אֲפִלּוּ נָפַל שׁוֹר בְּכֵלָיו וּמֵת הַשּׁוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ כֵּלָיו חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים:

ב הַבּוֹר מֵאֲבוֹת נְזִיקִין הוּא וְתוֹלְדוֹתָיו כָּמוֹהוּ מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן. וְכָל הַמַּנִּיחַ תַּקָּלָה הֲרֵי זוֹ תּוֹלֶדֶת הַבּוֹר וְאִם חֲזַק בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה מְשַׁלֵּם זֶה שֶׁהִנִּיחַ הַתַּקָּלָה נֵזֶק שָׁלֵם בֵּין הִפְקִיר הַתַּקָּלָה בֵּין לֹא הִפְקִירָהּ. וְאִם חֲזְקוּ בָּהּ כֵּלִים פָּטוּר:

ג כֵּיצַד. הַמַּנִּיחַ אֲבָנוֹ אוֹ סַכִּינוֹ אוֹ תִּבְנוֹ אוֹ מַשָּׂאוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְחָזְקוּ בָּהֶן בְּנֵי אָדָם בֵּין בִּבְהֵמָה חַיָּב נֵזֶק שָׁלֵם. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בִּרְשׁוּתוֹ וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִירָן נִתְקַל בַּקַּרְקַע וְנֶחְבַּט בְּתַקָּלָה זוֹ וְחָזַק בָּהּ חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה. וְאִם חֲזְקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ אוֹ נִטְנְפוּ פָּטוּר:

ד הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְהִרְבִּיץ גְּלָלִים וְנִטְנְפוּ בָּהֶן כֵּלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר. שֶׁהַגְּלָל זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא וְלֹא מָצָאנוּ בּוֹר שֶׁחַיֵּב בּוֹ עַל הַכֵּלִים:

ה הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָלַךְ [הַמְהַלֵּךְ] וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ פָּטוּר לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בְּדַרְכָּן כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין. וְאִם חֲזַק בָּהּ הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב בְּנִזְקֶיהָ וַאֲפִלּוּ הִפְקִיר הַכַּד. שֶׁכָּל הַמַּפְקִיר נִזְקֵי בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹתָהּ מִתְּחִלָּה חַיָּב כְּאִלּוּ לֹא הִפְקִירָן:

ו הִנִּיחַ אֶת הַכַּד בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחָהּ שָׁם כְּגוֹן מִקְוֶה הַקְּרֵנוֹת שֶׁל גִּתּוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ חַיָּב. וְאִם חֲזַק בָּהּ הַמְהַלֵּךְ בַּעַל הַכַּד פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהִסְתַּכֵּל. וְאִם הָיְתָה אֲפֵלָה אוֹ שֶׁמִּלֵּא כָּל הַדֶּרֶךְ כַּדִּים פָּטוּר עַל שְׁבִירָתָהּ. וְאִם נִתְקַל בָּהּ הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ז נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהֶחְלִיק אֶחָד בַּמַּיִם אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסֶיהָ פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם לְפִי שֶׁאָנוּס הוּא. וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם מִפְּנֵי שֶׁלֹּא סִלֵּק הַחֲרָסִים. וַהֲרֵי הַחֲרָסִים וְהַמַּיִם כְּהֶפְקֵר וְלֹא הִפְקִיר אֶלָּא אַחַר שֶׁנֶּאֱנַס וּלְפִיכָךְ פָּטוּר. וְאִם נִתְכַּוֵּן לְזַכּוֹת בַּחֲרָסֶיהָ וְהֶזִּיק בָּהֶן אַחַר חַיָּב. וְהוּא הַדִּין לְנָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָהּ וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּהּ. וְאִם הֶזִּיקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ פָּטוּר בֵּין הִפְקִיר בֵּין לֹא הִפְקִיר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ׃

ח שְׁנֵי קַדָּרִין שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ זֶה אַחַר זֶה וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן. אִם הָיָה לָרִאשׁוֹן לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד חַיָּב הָרִאשׁוֹן בְּנִזְקֵי שֵׁנִי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס בְּשָׁעַת נְפִילָה אֵינוֹ אָנוּס בְּהֵיוֹתוֹ מֻטָּל בַּדֶּרֶךְ וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לַעֲמֹד. וְאִם לֹא הָיָה לוֹ לַעֲמֹד פָּטוּר וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לָזֶה שֶׁנִּתְקַל בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרוּד בְּנַפְשׁוֹ׃

ט בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזָקָיו שֶׁל שֵׁנִי כְּשֶׁהֶזִּיק גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי. אֲבָל אִם הֶזִּיקוּ כֵּלָיו פָּטוּר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַכֵּלִים בַּבּוֹר וְכָל תַּקָּלָה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ׃

י הַקַּדָּרִים וְהַזַּגָּגִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן וְהַשְּׁלִישִׁי בַּשֵּׁנִי וְכָל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד. הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּנְזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי בֵּין שֶׁהֶזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן הַמֻּטָּל בָּאָרֶץ בֵּין שֶׁהֶזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ. וְהַשֵּׁנִי חַיָּב בִּנְזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי אִם הֶזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי. אֲבָל אִם הֶזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁנָּפַל פָּטוּר. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַשֵּׁנִי בּוֹר זֶה שֶׁהוּא מַשָּׂאִי אֵין אֲנִי הַכּוֹרֶה אוֹתוֹ שֶׁהֲרֵי הָרִאשׁוֹן הִפִּיל הַשֵּׁנִי עִם מַשָּׂאוֹ. וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה כֻּלָּן פְּטוּרִין׃

יא נָפַל הָרִאשׁוֹן וְהָיָה מֻטָּל לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ וְנִתְקַל אֶחָד בְּרֹאשׁוֹ וְאֶחָד בְּרַגְלָיו וְאֶחָד בְּבִטְנוֹ הֲרֵי הוּא חַיָּב בִּנְזְקֵי כֻּלָּן הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד׃

יב הַשּׁוֹפֵךְ אֶת הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהֶזִּיק בָּהֶן אַחַר חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאִם נִטְנְפוּ כֵּלָיו פָּטוּר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִבְלְעוּ הַמַּיִם בָּאָרֶץ וְנִשְׁאֲרָה הָאָרֶץ חֲלָקָה וְהֶחְלִיק וְנָפַל וְהֶזִּיק בַּקַּרְקַע הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו׃

יג כָּל אֵלּוּ שֶׁפּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן אֵין לָהֶן רְשׁוּת לִשְׁפֹּךְ הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בִּימוֹת הַחַמָּה אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים יֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת. וְאַף עַל פִּי כֵן אִם הֶזִּיק אָדָם אוֹ בְּהֵמָה בַּמַּיִם חַיָּבִין נֵזֶק שָׁלֵם׃

יד לֹא יוֹצִיא אָדָם תִּבְנוֹ וְקַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים כְּדֵי שֶׁיְּדוּשׁוּ וְיַעֲשׂוּ לוֹ זֶבֶל. וְאִם הוֹצִיא קָנָסוּהוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיוּ כְּהֶפְקֵר וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה מֵעֵת שֶׁנִּדּוֹשׁוּ וְהִשְׁבִּיחוּ. וְאִם קָדַם אָדָם וְזָכָה מִשְּׁעַת הוֹצָאָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּהֶפְקֵר אִם הֶזִּיק בָּהֶן אָדָם אוֹ בְּהֵמָה חֲרֵי זֶה הַמּוֹצִיא חַיָּב לְשַׁלֵּם׃

טו יֵשׁ לְכָל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת הַזֶּבֶל וְהַגְּלָלִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים בְּשָׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים וְלִצְבֹּר אוֹתָן שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִשּׁוּף בְּרִגְלֵי אָדָם [וְרִגְלֵי בְּהֵמָה]. וְאַף עַל פִּי כֵן אִם הִזִּיק חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְחַיָּבִין עַל זֶה הַגֶּלֶל מִשּׁוּם גֵּזֶל כֵּינָן שֶׁאֵין בּוֹ שֶׁבַח אִם נִדּוֹשׁ לֹא קָנְסוּ בּוֹ׃

טז אֵין שׁוֹרִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְאֵין לוֹבְנִים לְבֵנִים. אֲבָל גּוֹבְלִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אֲבָל לֹא לְבֵנִים׃

יז הַבּוֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הַמֵּבִיא אֲבָנִים מֵבִיא וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה. וְכֻלָּן שֶׁהִזִּיקוּ חַיָּבִין לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם׃

יח הַחוֹצֵב שֶׁחָצַב אֶבֶן וּמְסָרָהּ לְסַתָּת וְהֶזִּיק בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה הַסַּתָּת חַיָּב. וְסַתָּת שֶׁמְּסָרוֹ לְחַמָּר הַחַמָּר חַיָּב. מְסָרוֹ לַכַּתָּף הַכַּתָּף חַיָּב. מָסַר כַּתָּף לְבוֹנֶה הַבּוֹנֶה חַיָּב. מְסָרָהּ הַבּוֹנֶה לְזֶה שֶׁמִּתַּקֵּן בַּבִּנְיָן הַמִּתַּקֵּן חַיָּב. וְאִם אַחַר שֶׁהֶעֱלוּהָ עַל גַּבֵּי הַדִּימוֹס נָפְלָה וְהִזִּיקָה וְהָיוּ עוֹשִׂין בְּקִבְלָנוּת כֻּלָּן חַיָּבִין. וּבִשְׁכִירוּת הָאַחֲרוֹן חַיָּב וְכֻלָּן פְּטוּרִין׃

יט הַכֹּתֶל וְהָאֵילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִירָן. לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִים לַבּוֹר שֶׁהֲרֵי אֵין תְּחִלָּתָן לְהַזִּיק. וְאִם הָיוּ רְעוּעִין בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לָקֵץ אֶת הָאֵילָן וְלִסְתֹּר אֶת הַכֹּתֶל. וְכַמָּה הַזְּמַן שְׁלֹשִׁים יוֹם. נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ פָּטוּר לְאַחַר הַזְּמַן חַיָּב מִפְּנֵי שֶׁשָּׁהָה אוֹתָן׃

כ הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית וְהַגּוֹדֵר גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים וְהִפְרִיחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהֶזִּיק אֶחָד בָּהֶן חַיָּב נֵזֶק שָׁלֵם. וְאִם גָּדַר בְּקוֹצִים בְּצִמְצוּם בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ פָּטוּר לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְחַכֵּךְ בַּכְּתָלִים׃

כא הַמַּצְנִיעַ קוֹצָיו וּזְכוּכִיּוֹתָיו בְּתוֹךְ כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּבָא בַּעַל הַכֹּתֶל וְסָתַר אֶת כָּתְלוֹ וְנָפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיק. אִם כֹּתֶל רָעוּעַ הָיָה הַמַּצְנִיעַ חַיָּב. וְאִם כֹּתֶל בָּרִיא הוּא בַּעַל הַכֹּתֶל חַיָּב׃

כב חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַצְנִיעִין אֶת הַקּוֹצִים וְאֶת הַזְּכוּכִיּוֹת בְּתוֹךְ שְׁדוֹתֵיהֶם בְּעֹמֶק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בָּאָרֶץ כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲלֶם הַמַּחֲרֵשָׁה. וַאֲחֵרִים שׁוֹרְפִים אוֹתָן בְּאֵשׁ. וַאֲחֵרִים מַשְׁלִיכִים אוֹתָן לַיָּם אוֹ לַנָּהָר כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּק בָּהֶן אָדָם:

כג לֹא יְסַקֵּל אָדָם מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאֵין עוֹשִׂין חָלָל תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא בּוֹרוֹת וְלֹא שִׂיחִין וְלֹא מְעָרוֹת וְאַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱגָלָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן וְהִיא טְעוּנָה אֲבָנִים שֶׁמָּא תִּפָּחֵת מִלְּמַטָּה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְהַחוֹפֵר בּוֹר לְצָרְכֵי רַבִּים מֻתָּר:

כד אֵין מוֹצִיאִין זִיזִין וּגְזוּזְטְרָאוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ לְמַעְלָה מִגָּמָל וְרוֹכְבוֹ. וְהוּא שֶׁלֹּא יַאֲפִיל הַדֶּרֶךְ עַל בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם רָצָה כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּמוֹצִיאוֹ. כָּנַס וְלֹא הוֹצִיא הֲרֵי זֶה מוֹצִיא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר כְּתָלִים לִמְקוֹמָן לְעוֹלָם. שֶׁכָּל מֵצַר שֶׁהֶחְזִיקוּ בּוֹ רַבִּים אָסוּר לְקַלְקְלוֹ:

כה לָקַח חָצֵר וּבָהּ זִיזִין וּגְזוּזְטְרָאוֹת יוֹצְאוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ וְאִם נָפְלָה חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ כְּשֶׁהָיְתָה:

כו אֵילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים קוֹצֵץ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגָּמָל עוֹבֵר בְּרוֹכְבוֹ. וּמַנִּיחִין מָקוֹם פָּנוּי מִשֶּׁתֵּי שִׁפְתוֹת הַנָּהָר כְּרֹחַב כִּתְפֵי הַמַּלָּחִים שֶׁיּוֹרְדִין שָׁם וּמוֹשְׁכִין הַסְּפִינָה. וְכָל אֵילָן הַנִּמְצָא בְּרֹחַב זֶה קוֹצְצִין אוֹתוֹ מִיָּד וְאֵין מַתְרִין בִּבְעָלָיו שֶׁהֲרֵי מְעֻבָּב מוֹשְׁכֵי הַסְּפִינָה:

כז מִי שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ הָרַבִּים עוֹבֶרֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ נִטְלָהּ וּנְתָנָהּ לָהֶם מִן הַצַּד מַה שֶּׁנָּתַן נָתַן וְזָכוּ בּוֹ וְזֶה שֶׁנָּטַל לֹא זָכָה בּוֹ. וְכַמָּה רֹחַב דֶּרֶךְ הָרַבִּים אֵין פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת:

פרק יד

א הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה [וְהִזִּיקָה] חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב ה) "כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה" וְגוֹ' שָׁלֵם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר וְגוֹ'. וְהַבְּעֵרָה מֵאֲבוֹת נְזִיקִין הִיא:

ב הִדְלִיק בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִסּוֹף הַמֵּצַר כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר הַדְּלֵקָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְכַמָּה שִׁעוּר הַהַרְחָקָה הַכֹּל לְפִי גֹּבַהּ הַדְּלֵקָה. וְאִם לֹא הִרְחִיק כָּרָאוּי וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. הִרְחִיק כָּרָאוּי וְעָבְרָה וְהִזִּיקָה פָּטוּר שֶׁזּוֹ מַכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא. וְכֵן אִם עָבְרָה נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַיִם וְרָחְבָּן שְׁמוֹנָה אַמּוֹת פָּטוּר:

ג עָבְרָה גָּדֵר אוֹמְדִין גֹּבַהּ הַגָּדֵר וְגֹבַהּ הַדְּלֵקָה וְהָעֵצִים אוֹ הַקּוֹצִים הַמְּצוּיִין שָׁם אִם אֵינָהּ רְאוּיָה לַעֲבֹר פָּטוּר וְאִם רְאוּיָה לַעֲבֹר חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּאֵשׁ הַקּוֹדַחַת. אֲבָל אִם הָיָה לָהּ לַהַב גָּדוֹל הָעוֹלֶה וְנִכְפָּף מִגֹּבַהּ עֲלִיַּת הַלַּהַב וְהָיוּ עֵצִים מְצוּיִין שָׁם אֵין לָהּ אֹמֶד אֶלָּא אֲפִלּוּ עָבְרָה אֶלֶף אַמָּה חַיָּב:

ד נָפְלָה דְּלֵקָה בַּחֲצֵרוֹ וְנָפַל גָּדֵר שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַדְּלֵקָה וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת. אִם הָיָה יָכוֹל לִגְדֹּר הַגָּדֵר שֶׁנָּפַל וְלֹא גְּדָרוֹ חַיָּב. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְשׁוֹרוֹ שֶׁיָּצָא וְהִזִּיק שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרוֹ וְלֹא שְׁמָרוֹ:

ה הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמָּסַר לָהֶן גַּחֶלֶת וְלִבּוּהָ שֶׁדֶּרֶךְ הַגַּחֶלֶת לְהִכָּבוֹת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּעֲבֹר וְתַדְלִיק. אֲבָל אִם מָסַר לָהֶן שַׁלְהֶבֶת חַיָּב שֶׁהֲרֵי מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ:

ו שָׁלַח אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד פִּקֵּחַ זֶה הַפִּקֵּחַ שֶׁהִבְעִיר חַיָּב לְשַׁלֵּם וְהַשּׁוֹלֵחַ פָּטוּר. וְכֵן אִם הִנִּיחַ שׁוֹמֵר לִשְׁמֹר הַבְּעֵרָה הַשּׁוֹמֵר חַיָּב:

ז אֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּב. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּב. בָּא אַחֵר וְלִבָּה הַמְלַבֶּה חַיָּב. לְבַּתּוּ רוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה תָּמִיד הֲרֵי כַּלָּן פְּטוּרִין. לִבָּה וְלִבַּתּוּ הָרוּחַ חַיָּב שֶׁהֲרֵי הוּא גָּרַם וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפָה שֶׁבַּנְּכָסִים כְּשְׁאָר כָּל הַמַּזִּיקִין:

ח אֵשׁ שֶׁיָּצְאָה וְאָכְלָה עֵצִים אוֹ אֲבָנִים אוֹ עָפָר חַיָּב לְשַׁלֵּם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב ה) "וּמָצְאָה קֹצִים" כוּ' (שמות כב ה) "אוֹ הַשָּׂדֶה". אָכְלָה גָּדִישׁ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ וְהָיוּ כֵּלִים טְמוּנִים בְּתוֹךְ הַגָּדִישׁ אִם הָיוּ כְּגוֹן מוֹרִיגִים וּכְלֵי בָקָר וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן אַנְשֵׁי הַשָּׂדֶה לְטָמְנָם בַּגָּדִישׁ חַיָּב לְשַׁלֵּם. הָיוּ בְּגָדִים וּכְלֵי זְכוּכִית וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן פָּטוּר עַל הַכֵּלִים:

ט בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ. אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְעָבְרָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ פָּטוּר עַל כָּל הַכֵּלִים הַטְּמוּנִים בַּגָּדִישׁ אֲבָל מְשַׁלֵּם הוּא שִׁעוּר מְקוֹם הַכֵּלִים וְרוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מָלֵא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּים אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִים:

י הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְיָצְאָה הָאֵשׁ וְנֶאֱכַל הַגָּדִישׁ וְהָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ וְעֵבֶד סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ חַיָּב. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹת בְּגָדִישׁ. הָיָה עֵבֶד כָּפוּת לוֹ וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ פָּטוּר:

יא הַמַּשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ וְהִגְדִּישׁ בּוֹ כֵּלִים וְהִדְלִיק הַמַּשְׁאִיל וְשָׂרַף הַגָּדִישׁ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גָּדִישׁ בִּלְבַד. הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם לְהַגְדִּישׁ חִטִּים וְהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים אוֹ לְהַגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְהִגְדִּישׁ חִטִּים אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ חִטִּים וְחָפָם בְּשְׂעוֹרִים אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְחָפָם בְּחִטִּים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִים בִּלְבַד:

יב הַמַּדְלִיק אֶת הַבִּירָה שֶׁל חֲבֵרוֹ מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כָּל כֵּלֵיהֶם וְכָל חֶפְצֵיהֶם בַּבָּתִּים. וְכָל שֶׁיִּטְעֹן בַּעַל הַבַּיִת הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל. וּשְׁבוּעָה זוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וּבִלְבַד שֶׁיִּטְעֹן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן אוֹ שֶׁהוּא לָמוּד לִהְיוֹת אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁטָּעַן פְּקֻדּוֹן אֶצְלוֹ:

יג גְּמָל שֶׁהוּא טָעוּן פִּשְׁתָּן וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת וְדָלְקָה בְּנֵרוֹ שֶׁל חֶנְוָנִי וְהִדְלִיק אֶת כָּל הַבִּירָה בַּעַל הַגָּמָל חַיָּב מִפְּנֵי שֶׁהִרְבָּה בְּמַשָּׂאוֹ בֵּין שֶׁעָמְדָה הַבְּהֵמָה בֵּין שֶׁלֹּא עָמְדָה. הִנִּיחַ הַחֶנְוָנִי נֵרוֹ מִבַּחוּץ הַחֶנְוָנִי חַיָּב אַף בְּדִמֵּי פִּשְׁתָּן מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ נֵרוֹ מִבַּחוּץ. וַאֲפִלּוּ נֵר חֲנֻכָּה הָיָה לוֹ לֵישֵׁב וְלִשְׁמֹר:

יד הַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ לִפְנֵי הָאֵשׁ עַד שֶׁתִּדְלַק אִם אֵין הָאֵשׁ מַגַּעַת לָהּ אֶלָּא בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְהַטּוֹמֵן קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּעָפָר אוֹ בְּתֶבֶן וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְאָכְלָה אוֹתָהּ הֲרֵי הַטּוֹמֵן פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם מִפְּנֵי שֶׁהַמַּדְלִיק אֶת הָאֵשׁ פָּטוּר עַל הַטָּמוּן:

טו אֵשׁ שֶׁעָבְרָה וְהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם וְחָבְלָה בּוֹ הֲרֵי הַמַּבְעִיר חַיָּב בִּנְזָקָיו וּבְשִׁבְתּוֹ וּבִרְפּוּיוֹ וּבְצַעֲרוֹ וּבְבָשְׁתּוֹ כְּאִלּוּ הִזִּיקוֹ בְּיָדוֹ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵשׁוֹ מְמוּנוֹ הוּא הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּחִצָּיו. אֲבָל אִם הִזִּיקָה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ בּוֹרוֹ אֶת הָאָדָם אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּנֵזֶק בִּלְבַד כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

טז כָּל תּוֹלְדוֹת הָאֵשׁ הֲרֵי הֵן כְּאֵשׁ. כֵּיצַד. הִנִּיחַ אֶבֶן אוֹ סַכִּין אוֹ מַשָּׂא בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ חַיָּב לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן תּוֹלְדוֹת הַבְּעֵרָה הֵן. וְאִם נָפְלוּ בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ פָּטוּר: סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן בְּסַ״ד